

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Забезпечення фінансової стабільності банківської системи України

Студентки 2 курсу 11м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Управління банківським
бізнесом»

Королук Оксани
Олександрівни

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Гербич Людмила
Анатоліївна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	6
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	15
2.1 Аналіз фінансової стабільності банківської системи України.....	15
2.2 Діагностика фінансової стабільності окремих вітчизняних банків.....	27
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	37
3.1 Зарубіжний досвід зміцнення фінансової стабільності банківської системи.....	37
3.2 Формування комплексу заходів щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи України.....	43
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зростаюча взаємозалежність світових фінансових ринків вимагає розвитку ефективних методів моніторингу фінансової стабільності держав, регіонів та окремих фінансових установ для того, щоб заздалегідь відстежувати можливий момент часу настання фінансової кризи та прийнятті управлінських рішень для здійснення ефективних заходів щодо її подолання та складання стратегії подальшого розвитку. Банківська система - найбільш розвинений сегмент фінансового ринку, який забезпечує кредитними ресурсами суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Прояв її нестабільності перешкоджає розвитку бізнесу, сприяє спаду виробництва, породжує недовіру населення і згодом призводить до економічного спаду у всіх сферах економіки. Ось чому існує нагальна потреба у дослідженні стабільності банківського сектору, а також наданні рекомендації щодо підвищення рівня стабільності банківської системи для забезпечення сталого економічного зростання.

Питання забезпечення стабільності банківської системи є широко досліджуваним як у зарубіжній практиці так і вітчизняними науковцями, які визначають теоретичні та методичні підходи для оцінювання фінансової стабільності банківської системи, зокрема: О. Дзюблюк [5], І. Благун [8], Thomas M. Eisenbach [15], Л. Петриченко [50], Ж. Довгань [55], В. Коваленко [17], В. Кочетков [16], Я. Белінська [53]. Віддаючи належне науковим роботам вчених, варто зазначити, що питання знаходження шляхів для забезпечення фінансової стабільності банківської системи України вимагає подальшого розвитку, враховуючи ризики та загрози, які супроводжують їх діяльність у сучасних політичних та соціально-економічних умовах.

Метою дослідження є розкриття теоретичних засад та проведення аналізу рівня фінансової стабільності банківської системи, окремих банків, а також розробка пропозицій щодо її зміцнення.

Для досягнення цієї мети були сформульовані такі **завдання**:

- розкрити теоретичні засади фінансової стабільності банківської системи;
- проаналізувати рівень фінансової стабільності банківської системи України;
- провести діагностику фінансової стабільності окремих вітчизняних банків;

- дослідити зарубіжний досвід зміцнення фінансової стабільності банківської системи;
- сформувати комплекс заходів щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи України.

Об'єктом дослідження є банківська система України, а **предметом дослідження** – теоретико-методологічні засади забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є наукові роботи, рекомендації Базельського комітету та нормативні документи НБУ з питань забезпечення стабільності банківської системи. В основу дослідження покладено загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: узагальнення – для з'ясування економічного значення фінансової стабільності; абстрактно-логічний – для аналізу фахової літератури; декомпозиції – для розкриття мети дослідження та постановки завдань; методи аналізу та синтезу – для дослідження рівня фінансової стабільності; порівняння – для встановлення відмінностей чи загальних рис у методології регулювання діяльності банків зарубіжних країн.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти з питань регулювання кредитної діяльності банків; офіційні дані Національного банку України, фінансові звітності АТ «Райффайзен Банк», АТ «ПУМБ», АТ КБ «ПриватБанк»; аналітичні огляди рейтингових агентств Standard&Poor's, Кредит-Рейтинг; рекомендації Базельського комітету; монографічні дослідження та наукові публікації з досліджуваної проблеми.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено: тлумачення поняття «фінансова стабільність банківської системи», під яким запропоновано розуміти здатність банківської системи швидко повернутися до стану фінансової рівноваги після настання несприятливих порушень (шоків); забезпечити своєчасність здійснення платежів, протистояння кризовим явищам, шляхом формування достатнього обсягу резервів на фінансування очікуваних збитків та капіталу на покриття неочікуваних втрат внаслідок настання ризиків, а також розробки комплексу дієвих антикризових заходів. Такий підхід дозволить багатовекторно

представити тлумачення фінансової стабільності, який доречно використати при формуванні стратегії розвитку фінансового сектору України.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати можуть бути використані НБУ при вдосконаленні методики проведення стрес-тестування банків, зокрема при проведенні стрес-тестування брати до уваги фактичний рівень основного та регулятивного капіталу на звітну дату та події, що відбулися після звітної дати, а також банками України при розробці заходів на підтримку своєї стабільності.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення: в науковій статті Королюк О.О. Фактори впливу на фінансову стабільність банківської системи України. *Фінансові установи в умовах глобальних дисбалансів*: зб. наук. ст. студ. денної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. К.: Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2021. 386 с. (С. 78-83);

тезах наукової конференції: Королюк О.О. Вплив цифровізації економіки на фінансову стабільність банківської системи. Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці: тези IV Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Київ, 16 квітн. 2021 р.). Київ, 2021.

Апробація результатів дослідження. Результати наукового дослідження стали основою для доповіді на IV Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці» (м. Київ, 12 квітня 2021 р.) на тему «Вплив цифровізації економіки на фінансову стабільність банківської системи» та студентської наукової конференції «Фінансова політика в умовах економічних перетворень» (м. Київ, 17-18 листопада 2021 р.) на тему: «Напрями підвищення фінансової стабільності банківської системи України».

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 55 сторінок. В роботі представлено 7 таблиць, 20 рисунків, 24 додатки та використано 60 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Будь-яка країна, не дивлячись на рівень розвитку фінансової системи, зацікавлена у розвитку власної економіки. Фундаментом економічних досягнень кожної держави є фінансова стабільність, яка, у свою чергу, залежить від розвитку банківської системи.

З метою дослідження сутності фінансової стабільності банківської системи з'ясуємо етимологію основних складових цього поняття. Так, в дод. А наведено різні трактування поняття «стабільність». Зауважимо, що ми розділяємо думку Г. Варваренко і в ході нашого дослідження будемо схилитися до визначення, що стабільність – це здатність системи ефективно виконувати свої функції у довгостроковому періоді та в умовах невизначеності.

Окрім цього, часто поняття «стабільність» ототожнюють із таким поняттям як «стійкість», тому вважаємо, що у роботі варто дослідити основні теоретичні аспекти категорії «стійкість», щоб зрозуміти їх різницю.

Термін «стійкість» поширений не лише в економіці, він є об'єктом вивчення та застосовується у природничих, гуманітарних та технічних науках протягом багатьох років. Зокрема, в екології “стійкість” розглядають як “здатність екосистеми зберігати свою структуру і функціональні особливості під впливом зовнішніх факторів” [1, с. 308]. Поняття стійкості застосовують і для характеристики стану механічної рівноваги твердого тіла, “стан рівноваги можна вважати стійким, якщо тіло, виведене з нього, повертається у той самий стан. Об'єкт має здатність витримувати вплив зовнішніх факторів, діяти, незважаючи на деякі трансформації, що відбулись, оскільки саме завдяки стійкості значного впливу на початковий стан не було спричинено” [2, с. 44]. Тлумачення стійкості як характерної ознаки стану окремої системи розглядають “як здатність системи повертатися в стан рівноваги після того, як вона була з цього стану виведена під впливом зовнішніх (а в системах з активними елементами - внутрішніх) впливів. ” [3, с. 1210]. У «Великому

економічному словнику» категорія «стійкість» трактується як «сталість, постійність, непідвладність ризику втрат і збитків» [4, с. 770].

Таким чином, у загальному розумінні сутність поняття «стійкість» (firmness, stability) можна розуміти, як характеристику стану рівноваги (об'єкта, системи), що відображає здатність зберігати певні властивості, функціональне призначення незмінним, незважаючи на можливі ризики, вплив зовнішніх факторів та внутрішні трансформації (випадкові чи передбачувані) [5, с. 27].

Тому, можна зробити висновок, що «стійкість» та «стабільність» близькі між собою поняття, взаємопов'язані, але не тотожні, стійкість є одним із ключових чинників, що впливають на стабільність.

Із поняттям «стабільність» тісно пов'язані і такі економічні поняття як «ефективність» та «надійність». Під ефективністю слід розуміти результат функціонування системи, при якому відбувається ефективне зниження ризиків та забезпечується необхідний рівень прибутковості. Тобто банківська система розглядається з позиції співвідношення прибутків та витрат. Під надійністю банківської системи, ми вважаємо, необхідно розуміти її здатність у повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання, підтримувати необхідний рівень ліквідності та платоспроможності.

В економічній літературі поняття «стійкість», «стабільність» та «надійність» при характеристиці стану банку деякими авторами ототожнюються. Розглядаючи їх як окремі поняття, потрібно виділяти відмінності у зазначених економічних термінах (дод. Б).

Що стосується фінансової стабільності, дослідженню економічної сутності й передумов, необхідних для стабільного функціонування банківської системи, присвячено ряд наукових праць як вітчизняних, так і іноземних авторів. На сьогодні в світі вже склалося розуміння того, що стабільна банківська система передбачає комбінацію нагляду регулюючих органів, високо професійного банківського менеджменту та ринкову дисципліну [6, с. 201]. Так, Т. О. Маринич розглядає фінансову стабільність у тісному зв'язку із грошовою стабільністю [7, с. 218]. Автор І. І. Благун визначає фінансову стабільність як комплексне, багатогранне поняття [8, с. 12]. Натомість, А. М.

Мороз та А. М. Герасимович пов'язують фінансову стабільність із виникненням банківських криз та слабкою зміною ціни активів [9, с. 218]. На противагу попереднім авторам, Л. Висоцька визначає фінансову стабільність як процес, що включає достовірну оцінку фінансових ризиків та ефективну систему управління ними [10, с. 39]. Так як до тлумачення сутності поняття «фінансової стабільності» підходять по-різному, у дод. В детальніше наведено трактування вищезазначеного поняття в різних джерелах.

Аналізуючи дод. В можна сказати, що практично всі науковці поняття «фінансова стабільність банківської системи» трактують як функціонування ефективного механізму, який запобігав би виникненню банківських криз та сприяв подальшому розвитку фінансової системи та економіки країни в цілому. Водночас, немає універсального визначення, яке розкривало б основні функції, завдання і критеріальні ознаки фінансової стабільності, що спричинило необхідність наведення власного тлумачення.

Так, на нашу думку, фінансова стабільність банківської системи - це здатність банківської системи швидко повернутися до стану фінансової рівноваги після настання несприятливих порушень (шоків); забезпечити своєчасність здійснення платежів, протистояння кризовим явищам, шляхом формування достатнього обсягу резервів на фінансування очікуваних збитків та капіталу на покриття неочікуваних втрат внаслідок настання ризиків, а також розробки комплексу дієвих антикризових заходів. Такий підхід дозволяє багатовекторно представити тлумачення фінансової стабільності, який доречно використати при формуванні стратегії розвитку фінансового сектору України.

Зауважимо, що останнім часом визначенню фінансової стабільності дедалі більшу увагу приділяють в Україні. Так, д-р екон. наук, проф. Петрик О.І. розмежовує поняття «цінова» та «фінансова стабільність» і вважає, що забезпечення цінової стабільності має бути пріоритетною метою монетарної політики, а підтримання фінансової стабільності – другим пріоритетним напрямом діяльності центральних банків. Тому для забезпечення останньої пропонується виконання двоєдиного завдання: здійснення макропруденційного нагляду і регулювання фінансової системи в цілому та

розробка і постійне оновлення плану дій щодо стабілізації фінансової системи [11, с. 8-9].

Ми погоджуємось із думкою науковця, та вважаємо за доцільне зазначити, що цінова стабільність та фінансова стабільність є компонентами макроекономічної стабільності держави та банків в цілому (рис. 1.1).

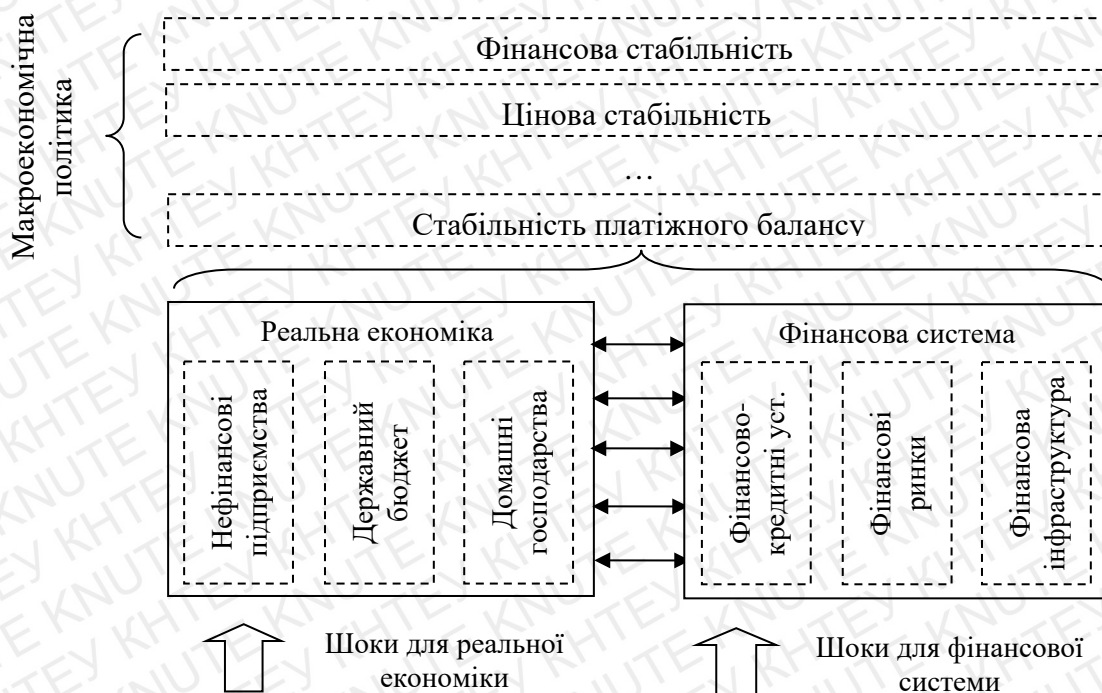

Рис. 1.1 Фінансова стабільність у макроекономічній сфері [12]

Більше того, цінова і фінансова стабільність є пересічними поняттями. З одного боку, стабільність фінансової системи необхідна для ефективного проведення грошово-кредитної політики та підтримки стабільності цін. З іншого - цінова стабільність є необхідною передумовою для підтримки стабільності на фінансових ринках і фінансової стабільності в цілому [12,с.95].

Відповідно до концепції розвитку фінансового сектору України до 2025 року, прийнятої НБУ, забезпечення стабільності вітчизняного банківського сектору є можливим у разі: ефективного регулювання фінансового сектору та удосконалення наглядових підходів; прозорого фінансового сектору; стійкості фінансового сектору до викликів (шоків); підвищення якості корпоративного управління та управління ризиками у фінансовому секторі [13].

Так, при формуванні методів забезпечення фінансової стабільності банківської системи, неможливо відкинути важливий фактор, а саме

банківське регулювання, що являє собою сукупність наглядової та обмежувальної політики, спрямованої як на захист банківського сектору від надмірного ризику, так і на мінімізацію моральних ризиків [14].

Барт, Капріо та Левін піднімають питання двох суперечливих груп теорій стосовно того, чи обмежує регулювання чи навпаки підтримує банківську діяльність. Перша група стверджує, що проблема конфлікту інтересів може виникнути, коли банкам дозволяється займатися більш широким спектром діяльності, а також припускає, що проблема моральної небезпеки посилюється, коли банки беруть участь у численних видах діяльності та виступають проти розсудливої поведінки, яка дозволяє не обмежувати діяльність. Крім того, стає важко контролювати банки, коли вони займаються більшою кількістю видів діяльності.

Друга група навпаки підтримує дану концепцію та стверджує що це дозволить банкам вивчати економіку обсягу та масштабу. В результаті чого франчайзингова вартість банків збільшується, коли існує менше обмежень, і, таким чином, банки беруть менший ризик і можуть диверсифікувати свої джерела доходу в різних сферах діяльності [15].

Підводячи підсумок, можна виділити два важливих моменти: по-перше, немає чітких доказів, яка з концепцій є найкращою формою регулювання та була універсальною при її застосуванні. По-друге, ефективність регулювання банківської системи для забезпечення фінансової стабільності значно варіюється в залежності від характеру банківського сектору.

Для того щоб виявити та мінімізувати ризики, що можуть спіткати фінансову стабільність банківської системи України, варто визначити фактори, які їх викликають.

Насправді, на фінансову стабільність банківської системи мають вплив різноманітні фактори, місце і значення цього впливу яких не можна недооцінювати. Проте банки, які зможуть завчасно виявити загрози, зможуть ефективно функціонувати надалі і цим самим забезпечать собі вищий рівень фінансової стабільності в цілому.

На думку В. Кочеткова на зменшення рівня фінансової стабільності банків можуть впливати наступні чинники: зниження якості банківських

активів; втрата довіри з боку вкладників, що підтверджується фактом відтоку депозитних коштів; зниження ліквідності; зменшення капіталізації банків; скорочення ресурсної бази банків; зростання процентних ставок; збільшення обсягів неповернутих валютних кредитів; складнощі із залученням нових інвестицій, зумовлені кризовими явищами та зниженням кредитних рейтингів значної частини українських банків [16, с. 112].

До зазначених факторів В. Коваленко додає наступні: високі ризики кредитування, що зумовлені неефективною структурою економіки; залежність банківської системи від фінансового стану підприємств-позичальників; зростання ризиків, пов'язаних із фондовим ринком і динамікою цін на окремих сегментах фінансового ринку; проблеми з поверненням зовнішніх запозичень, які активно залучалися в попередні роки; рівень капітальної бази банківської системи та досить низька якість ресурсів; проблеми рефінансування банків; політичне втручання в діяльність банківської системи [17, с. 51].

Різноманітність факторів, які мають вплив на формування стабільності банківської системи, різниця в характері, напрямках і формах їх виявлення викликають необхідність в їх систематизації та узагальненні (дод. В).

Наведені фактори є загальними для всіх банків й істотно впливають на досягнення ними стану фінансової стабільності. Особливу увагу при цьому слід приділити виявленню зовнішніх факторів, які впливають на банківську систему та в свою чергу поділяються на економічні, соціально-політичні та фінансові (дод. В).

Внутрішня стабільність банківської установи є більш прогнозованою і контрольованою і включає в себе, серед іншого, достатність капіталу банку, якість активів, професіоналізм керівництва та його моральні якості, прибутковість банку, ліквідність, а також систему управління ризиками, внутрішній контроль та систему стратегічного і тактичного планування.

Дія цих чинників може мати як стабілізуючий, так і дестабілізуючий характер. Перелік їх досить великий і за способом впливу вони проявляються на мікро- і макрорівні, можуть бути постійні і тимчасові. В Україні великий вплив має політичний чинник, який проявляється на економіці і безпосередньо на банках [18, с. 417].

Є декілька теоретичних підходів до оцінки фінансової стабільності банку, які можна об'єднати у дві групи:

- розроблені Національним банком України: Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS та ін.;
- розроблені науковцями: інтегральний показник, агрегований індикатор, рейтингові оцінки діяльності банків та ін.

Розглянемо детальніше складові системи, за якою НБУ здійснює оцінку рівня фінансової стабільності банків (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Характеристика складових системи, за якою НБУ оцінює рівень фінансової стабільності банків*

№	Складова системи	Характеристика
1	Економічні нормативи діяльності банків	Показники, встановлені Національним банком України для регулювання банківської діяльності на основі безвизного нагляду для своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, притаманні банківській діяльності.
2	Оцінка управління ризиками та	Банк створює комплексну та адекватну систему управління ризиками, що має враховувати специфіку роботи банку, встановлені Національним банком України вимоги щодо управління ризиками відповідно до Методичних указівок з інспектування банків «Система оцінки ризиків».
3	Оцінка банків у рамках SREP (Supervisory Review and Evaluation Process)	Оцінка включає аналіз чотирьох основних компонентів: життєздатності та стійкості бізнес-моделі, якості корпоративного управління, ризиків капіталу та ризиків ліквідності. При цьому, процес оцінки за методикою SREP є безперервним та здійснюється одночасно за всіма банками.
4	Індикатори фінансової стабільності (ІФС)	Індикатори, які використовують для моніторингу загального стану і стабільності фінансових інституцій та ринків, а також, відповідно, їхніх клієнтів та учасників.

*Складено автором за даними [19,4].

Тут слід зазначити, що варто окремо розглядати фінансову стабільність банківської системи та фінансову стабільність банку. Щодо останнього, в ході аналізу наукової літератури, було визначено авторське трактування поняття «фінансова стабільність банку», під нею слід розуміти збалансований стан фінансових ресурсів, у якому банк, вільно маневруючи коштами, здатний шляхом ефективного їх використання забезпечити безперебійний процес

здійснення своєї економічної діяльності, задовольняючи потреби клієнтів та примножуючи прибуток, як в нормальному стані економіки, так і при настанні тригерних подій. В дод. Г наведено спільні та відмінні риси фінансової стабільності всієї банківської системи та окремого банку.

Виходячи з рис. в дод. Г, можемо зробити висновок, що стабільність банківської системи залежить від стабільності окремого банку, тому в дослідженні варто приділити увагу і діагностиці фінансової стабільності окремих банків.

Проаналізувавши наукову літературу, ми впевнилися в тому, що найбільш використовуваними методиками оцінки фінансової стабільності банку є розрахунок:

1. інтегрального показника фінансової стабільності банку [20].
2. агрегованого індикатора фінансової стабільності банку;
3. рейтингової оцінки діяльності банку.

Детальніше про них:

1. Інтегральний показник фінансової стабільності банку, на думку авторів, найбільш підходить для проведення комплексного аналізу фінансової стабільності банку. Він розраховується за такою формулою [20]:

$$I_{fs} = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n \frac{K_i}{K_n}}, \quad (1.1)$$

де I_{fs} – показник фінансової стабільності;

K – значення i -го коефіцієнта, обраного для розрахунку;

K_n – нормативне або рекомендоване значення i -го коефіцієнта, обраного для розрахунку;

n – кількість коефіцієнтів, обраних для розрахунку [20].

Цей метод дає можливість оцінити рівень виконання економічних нормативів. При цьому комплексно оцінити фінансову стабільність банку за допомогою цієї методики майже неможливо, адже він включає в себе не всі компоненти розглянутої вище системи, за якою НБУ оцінює рівень фінансової стабільності банків.

2. Агрегований індикатор фінансової стабільності банку, на відміну від інтегрального, включає інші показники, розрахунок яких дає можливість

виявити фінансову стабільність банку з урахуванням зовнішніх факторів та коефіцієнтів платоспроможності й рентабельності.

3. В роботі розглянемо одну з найпопулярніших рейтингових оцінок діяльності банків, здійснену за методикою Mind. Дана методика визначає рейтинг життєздатності банків, шляхом визначення найважливіших факторів фінансової стійкості, серед яких: достатність капіталу, якість кредитного портфеля, рентабельність діяльності банку, ліквідність, підтримка та ризики власників, безперебійність виплат, системне значення банку та ризик відкритої валютної позиції, а також у методиці враховуються економічні нормативи діяльності банків за розрахунками.

Здатність банку пережити періоди системних дисбалансів визначається як загальна сума балів факторів стабільності – від 1 до 4, зважених на важливість кожного фактора – від 0 до 1. Залежно від загального заліку банк отримує певну кількість зірок – від 0,5 до 5 [21].

При цьому, використовуючи ту чи іншу з розглянутих методик, банк не зможе адекватно й усебічно оцінити рівень власної фінансової стабільності. Це зумовлює необхідність використання одночасно кількох методик, що дасть змогу найбільш точно оцінити рівень фінансової стабільності банку, не порушивши жодного нормативу НБУ та визначивши ризики разом із методами їх мінімізації.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, під фінансовою стабільністю банківської системи слід розуміти стан рівноваги між взаємодією фінансового ринку та банківським сектором під час несприятливих умов, спроможність протистояти шокам, при цьому зберегти ефективність, забезпечуючи своєчасний розподіл коштів, виплат зобов'язань, мати достатній рівень ліквідних коштів для покриття збитків у разі виникнення масового виведення коштів з балансових рахунків клієнтами.

На фінансову стабільність банківської системи мають вплив різноманітні фактори, місце і значення цього впливу яких не можна недооцінювати. Банки, які зможуть завчасно виявити ці загрози, зможуть ефективно функціонувати надалі і цим самим забезпечать собі вищий рівень фінансової стабільності в цілому.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз фінансової стабільності банківської системи України

Фінансова стабільність банківської системи та економічний розвиток країни взаємозалежні: будь-які негативні зміни в банківській сфері можуть завдати значних потрясінь національній економіці і навпаки. Періодична оцінка та моніторинг впливу на банківську сферу різноманітних факторів дозволить надавати пропозиції щодо запобігання розвитку криз, а також підвищувати рівень фінансової стабільності банківської системи.

Однією з найбільш вагомих тенденцій розвитку банківської системи України стало значне скорочення кількості банківських установ. Як видно з рис. 2.1, кількість діючих банків на території України з 2010 по 2021 рік зменшилася майже на 60% (на 111 установ), і на 01.09.2021 року склала 71 банк, з яких 33 – з іноземним капіталом. При цьому найбільші зміни у структурі відбулися саме у період 2014-2018 рр.

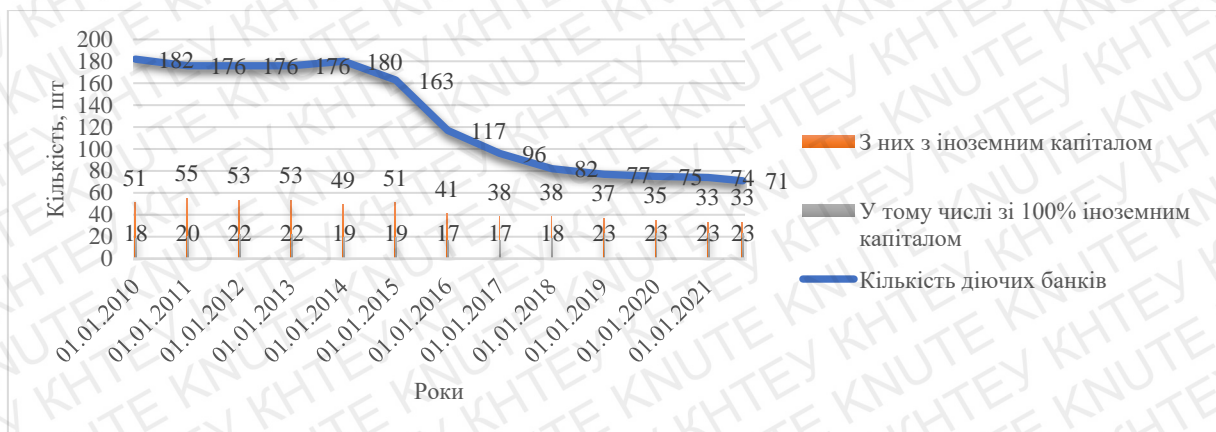

Рис. 2.1 Динаміка кількості банків в Україні за 2010-2021 рр.*

*Складено автором за даними [22]

Що стосується банків з іноземним капіталом, то їх кількість за період змінювалася, так максимальна кількість банків з іноземним капіталом була у 2011-2012 рр. – 55 банків, а мінімальна – на початку 2021 року – 3 банки.

На нашу думку, найголовнішою причиною такого скорочення банків, є непрозорість діяльності великої кількості банків та їх приналежність до олігархічних кланів.

Відмітимо, що найбільша кількість банків, які втратили ліцензію на банківську діяльність була в 2015 році. Така тенденція банківської системи продовжувалась до 2018 року, особливо після подій 2014 року, коли вітчизняний банківський сектор втратив більшу половину банків, внаслідок економічної кризи в Україні. Невизначеність майбутнього банківської системи у цей період призвела до відтоку капіталу з банків, що спричинило значні труднощі у залученні клієнтів та підтриманні депозитного портфелю на рівні, що був необхідний для безпечного функціонування кредитних установ.

Оцінку фінансової стабільності банківської системи України проведемо шляхом аналізу основних показників її діяльності, оцінки фінансової стабільності банківського сектору на основі коефіцієнтного аналізу та фінансових індикаторів, а також визначення ключових напрямів забезпечення фінансової стабільності.

Динаміка показників, які характеризують фінансовий стан банківської системи України, представлено у дод. Д та дод. Е.

За результатами аналізу основних показників діяльності банків України виявлено:

- зростання активів банків протягом усього аналізованого періоду;
- скорочення кредитного портфеля протягом 2018-2021 рр., що обумовлено, на нашу думку, скороченням валютних кредитів суб'єктам господарювання, а також в державних банках - погашення кредитів державних монополій та дочірніх компаній міжнародних груп. В рамках даного дослідження важливо відмітити, що наслідки пандемії COVID-19 та запроваджених карантинних заходів стали відчутними на банківському ринку у квітні-червні 2020 року через скорочення кредитного портфеля та зниження прибутковості. Як свідчать дані дод. Е, якщо у 2019 році ми можемо спостерігати рівномірне коливання змін кредитних портфелів банків, то динаміка цих змін у 2020 році є більш волатильною;

- за два останніх роки скоротилася частка кредитного портфеля в загальних активах банків з 80% до 52% (дод. Е). Високий рівень кредитного ризику, зменшення попиту на кредити через «згорання» економіки,

погіршення ділових очікувань призвели до перерозподілу спрямування банківських ресурсів у бік цінних паперів, передусім ОВДП;

- скорочення частки непрацюючих кредитів (NPL), яка спостерігається протягом 2019-2020 років з 53% до 35% станом на 01.09.2021 р. (дод. Е), що відбувається, зокрема, в державних банках, унаслідок списань за рахунок резервів;
- збільшення обсягу ВК та зобов'язань банківської системи;

Щодо основних показників, що характеризують ефективність банківської діяльності, рентабельності активів (ROA) та рентабельності капіталу (ROE). На кінець 2018 року рентабельність активів мала значення 1,66%, але вже на кінець 2019 року становить 4,72%. Однак, на кінець 2020 року спостерігаємо зниження даного показника на 1,27%, тому варто вести спостереження і надалі. Подібну тенденцію спостерігаємо і з коефіцієнтом рентабельності капіталу (ROE). На кінець 2018 року рентабельність капіталу має негативне значення (14,32)%, а вже на кінець 2019 року становить 37,37%, хоча на кінець 2020 року – знову зниження даного показника на 8,6%. Зауважимо, що погіршення показників рентабельності банку завжди сигналізує про загальне погіршення фінансового стану банківської системи, що в свою чергу призводить до зростання кредитних ризиків та зниження якості кредитного портфелю.

Національним Банком України станом на травень 2020 року встановлено 10 економічних нормативів капіталу, ліквідності, кредитного ризику та інвестування, що є обов'язковими до виконання усіма банками задля забезпечення стабільного функціонування банківської системи, захисту інтересів вкладників та кредиторів, а також для запобігання та попередження неправильного розподілу ресурсів та втраті капіталу через ризики, що можуть спіткати банківський сектор [24]. Перелік економічних нормативів НБУ та їх характеристика наведені в дод. Ж.

Варто зазначити, що коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) був затверджений НБУ у 2018 році та згодом замінив Н4 та Н5, оскільки він є більш жорстким. Наступним етапом реформування системи нормативів ліквідності став коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR), який

запроваджено у серпні 2020 року, з квітня 2021 NSFR обов'язковий до розрахунку усіма банками та надалі замінить чинний нині норматив Н6.

Усі зазначені в дод. Ж нормативи розраховуються за кожним окремим банком та збираються НБУ для формування статистичної звітності щодо щомісячних обсягів та динаміки цих показників для банківської системи України в цілому, аналіз яких представлено в дод. И. Результати аналізу графічно наведені на рис.2.2-2.4.

Щодо регулятивного капіталу банків (Н1), з аналізу в дод. И спостерігаємо позитивну тенденцію його зростання, це сприяє стабільності діяльності банків і своєчасному виконання ними зобов'язань перед вкладниками і кредиторами.

Рис. 2.2 Динаміка нормативів капіталу банків України протягом 2018-2021 рр. *

*Складено автором за даними [23]

З рис. 2.2 бачимо, що норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) значно перевищує нормативне значення 10% впродовж аналізованого періоду, що свідчить про успішне виконання підвищених умов НБУ до капіталу без сповільнення темпів кредитування. Аналогічну ситуацію спостерігаємо з нормативом достатності основного капіталу Н3, що перевищує своє нормативне значення 7% впродовж всього періоду.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) значно перевищує нормативне значення впродовж досліджуваного періоду. Окрім цього, нещодавно введений коефіцієнт LCR за 2019-2021 рр. досягнув нормативного

значення 100% за усіма банками та у деяких навіть значно його перевищив, що свідчить про повне забезпечення банків ліквідністю в розмірах, достатніх для повного виконання зобов'язань упродовж 30 днів в умовах кризи як у національній, так і в іноземних валютах.

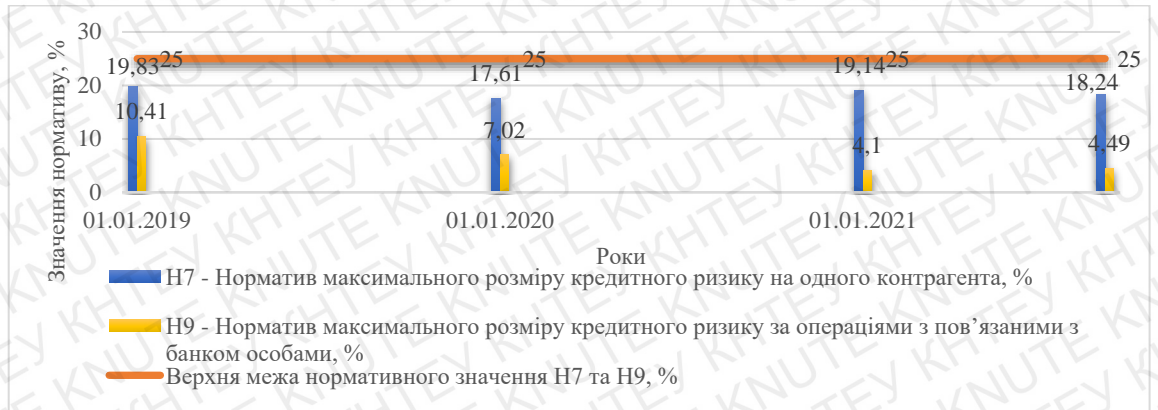

Рис. 2.3 Динаміка нормативів кредитного ризику вітчизняних банків в 2018-2021 рр. *

*Складено автором за даними [23]

З рис. 2.3 бачимо, що за досліджуваний період показники виконання нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H7) не перевищували нормативного значення 25%, що свідчить про те, що банки обмежують кредитний ризик, який виникає через невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань. Банки і не перевищували нормативного значення нормативу великих кредитних ризиків (H8) завдяки значному розміру регулятивного капіталу (H1) банку. Щодо нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (H9) - у 2018-2021 рр. показник знаходиться в межах норми, навіть значно менше допустимого. З цього випливає, що банки не досягають наразі можливої концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або пов'язаними з банком особами, що свідчить про наявність вільних резервів, які не були використані, і відповідно банки недоотримали ймовірний прибуток.

Виходячи з рис. 2.4 бачимо, що впродовж 2018-2021 рр. банки не порушували ні норматив інвестування в цінні папери (H11, не більше 15%) ні норматив загальної суми інвестування (H12, не більше 60%). Їх значення є майже нульовим, що дозволяє зробити висновок про низьку інвестиційну активність банківської системи України.

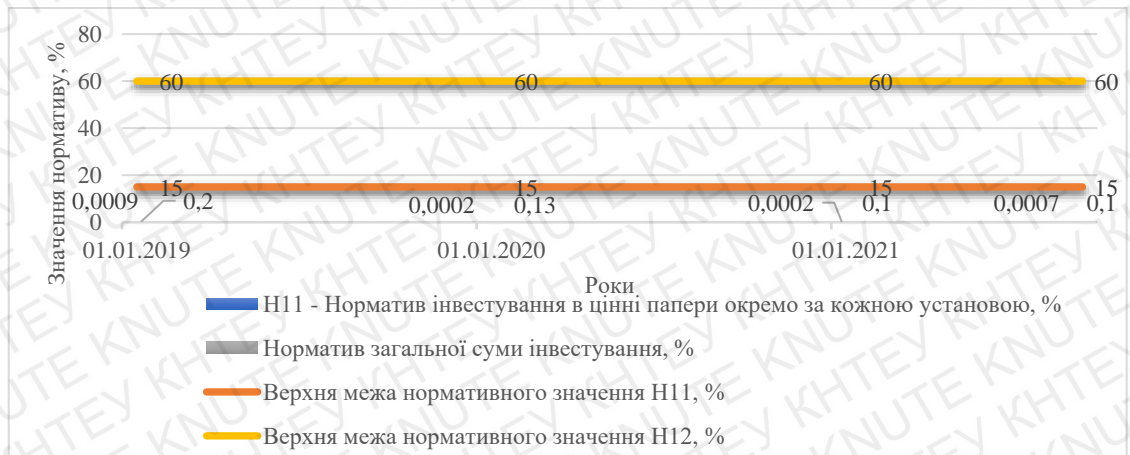

Рис. 2.4 Динаміка нормативів інвестування вітчизняних банків в 2018-2021 рр. та їх нормативне значення*

*Складено автором за даними [23]

Як зазначалося в Розділі I на фінансову стабільність банківської системи впливає ряд факторів. Деякі з них очевидні, інші впливають побічно, тому їх можна виявити тільки після відповідного аналізу.

В дослідженні пропонуємо розглянути кореляційну залежність показників діяльності банку (обсяг кредитного портфеля, ROA, ROE, NPL) та макроекономічних показників України (рівень безробіття, середня заробітна плата, ВВП, інфляція, курс валют та ін.). В дод. К згруповані вихідні дані.

Зауважимо, що кореляційна залежність обчислюється для усіх форм зв'язку та служить виміром тісноти залежності. Змінюється не більше $[0;1]$, при цьому зв'язки між ознаками можуть бути слабкими та сильними (тісними). Їх критерії оцінюються за шкалою Чеддока [25].

Таблиця 2.1

Кореляція показника «Обсяг кредитного портфеля банків» з макроекономічними показниками України*

Показник	Кореляція
Рівень безробіття	-0,54691501
Середня заробітна плата	-0,33133972
Облікова ставка НБУ	0,86265359
Середньозважена ставка міжбанківського ринку	0,886528926
Валютний курс	-0,06879763
Інфляція	0,403718598
ВВП	0,168395653

*Складено та розраховано автором за даними [19, 22]

Виходячи з даних табл. 2.1, можемо зробити висновок, що найбільшу кореляційну залежність обсяг кредитного портфеля має зі середньозваженою ставкою міжбанківського ринку та обліковою ставкою НБУ, до того ж ця залежність є позитивною, що означає що при збільшенні ставки збільшується обсяг портфелю. Також варто відмітити, що існує тісний зв'язок між рівнем безробіття та кредитним портфелем, кореляція з від'ємним значенням, тобто при зростанні рівня безробіття зменшується обсяг кредитного портфелю банку, особливо чітку цю тенденцію можемо прослідкувати у 2020 році при спалаху пандемії COVID-19.

Таблиця 2.2

Кореляція показника «Рівень непрацюючих кредитів (NPL)» з макроекономічними показниками України*

Показник	Кореляція
Середня заробітна плата	-0,774194478
Облікова ставка НБУ	0,85348025
Середньозважена ставка міжбанк. ринку	0,907090239
Валютний курс	-0,030947639
Інфляція	0,866639868
ВВП	0,3494016

*Складено та розраховано автором за даними [22, 23]

Щодо залежності рівня непрацюючих кредитів та макроекономічних показників України, дані табл. 2.2 свідчать про дуже сильний прямий зв'язок зі середньозваженою ставкою міжбанківського ринку, при її збільшенні відповідно збільшується частка NPL, аналогічно з обліковою ставкою НБУ та рівнем інфляції. Сильний зв'язок є й між часткою NPL та середньою заробітною платою, ця залежність обернена.

В дод. Л наведені результати розрахунку кореляційної залежності рентабельності активів (ROA) та капіталу (ROE) банківської системи України з макроекономічними показниками України. Виходячи з них помітили, що існує сильний зв'язок між ROA та середньою заробітною платою, при зростанні останньої збільшується рентабельність активів. Окрім цього, помітний зв'язок встановлено між ROA та рівнем інфляції, але в даному випадку залежність є оберненою, відповідно при зменшенні інфляції збільшується рентабельність активів банку. Аналогічно і показник ROE.

Одним з найважливіших індикаторів фінансової стабільності є індекс фінансового стресу (ІФС), який демонструє поточний рівень напруги у фінансовому секторі України та обчислюється на основі 20 індикаторів, згрупованих за п'ятьма субіндексами, а саме: банківського сектору, поведінки домогосподарств; корпоративних цінних паперів; державних цінних паперів; валютного ринку [19]. ІФС враховує ефект зміни в часі кореляції між субіндексами та набуває значень від 0 до 1, де 0 – повна відсутність напруги, 1 – найвищий рівень стресу. Рис. 2.5 ілюструє зміну значення індексу фінансового стресу впродовж 2008-2021 рр. для порівняння пікового значення у 2008 році, спричиненого банкрутством Lehman Brothers та нинішньої ситуації.

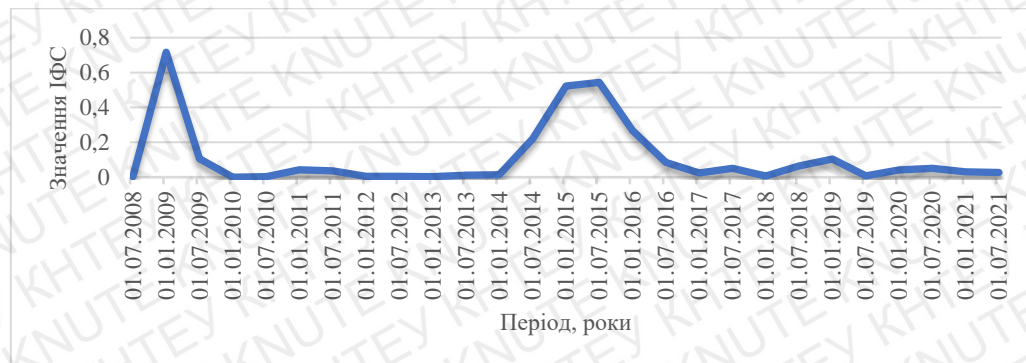

Рис. 2.5 Динаміка ІФС України впродовж 2008-2021 рр.*

*Побудовано автором за даними [19]

Можна сказати, що на даний момент ситуація значно менше стресова, ніж під час кризи 2008-2009 років, а також економічної кризи 2014-2016 рр. Так, після карантину оголошеного в березні 2020 на території України ІФС тимчасово зростає, але вже на початок червня 2020 року знизився до рівня, що спостерігався до початку пандемії COVID-19. Це частково пояснюється тим, що уповільнення економічної активності поки не надало суттєвого негативного впливу на український банківський сектор, банки виявилися стійкими до коронакризи.

Наступним кроком аналізу фінансової стабільності банківської системи є індикатори фінансової стійкості, що були запропоновані Міжнародним Валютним Фондом (МВФ) та використовуються НБУ. Нами було проаналізовано 12 базових показників (дод. М), які в залежності від здійснюваної характеристики можемо поділити на такі групи: достатність

капіталу (I1-I3), якість активів (I4-I5), прибуток і рентабельність (I6-I9), ліквідність та чутливість до ринкового ризику (I10-I12).

Виходячи з даних дод. М, значення індикаторів I1 та I2 зростає впродовж аналізованого періоду, це свідчить про підвищення здатності банків в повному обсязі та у встановлені терміни здійснювати розрахунки за своїми зобов'язаннями, а також про зростання можливостей банків для розширення діяльності й створення захисту від ризиків.

Оскільки одним з основних показників стабільності банківської системи є рівень NPL, вважаємо за доцільне на рис. 2.6 продемонструвати графічно динаміку індикаторів непрацюючих кредитів.

Рис. 2.6 Динаміка співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу банків та недіючих кредитів до сукупних валових кредитів банківської системи України в 2016-2021 рр., %*

*Побудовано автором за даними [19]

Як видно з вищенаведеного рисунку, індикатор I3 має тенденцію до зниження, в основному через значне зростання капіталу та зменшення NPL, окрім того, це свідчить про активну роботу банків з проблемними активами. Аналогічну тенденцію до зниження можемо спостерігати у індикатора I4, що характеризує якість активів відповідно до методики МВФ, впродовж 2017-2021 рр.. Така тенденція свідчить про покращення якості кредитного портфеля банків, що спричинено зменшенням частки непрацюючих кредитів та збільшенням обсягів валових кредитів.

На рис. 2.7 зображено динаміку індикаторів I6 – норма прибутку на активи та I7 – норма прибутку на капітал, що характеризуються рентабельність банківської системи України. З нього можемо помітити, що починаючи з 2018

року значення І6 та І7 набувають позитивного значення, це сприяє фінансовій стійкості банківської системи та свідчить про ефективне використання наявних ресурсів, зростає чистий дохід банківської системи загалом. У 2020 році зменшилася норма прибутку на капітал (наслідки впливу коронакризи), але бачимо що в II кварталі 2021 року цей показник вже значно збільшився.

Рис. 2.7 Динаміка індикаторів рентабельності банківської системи України в 2016-2021 рр., %*

*Побудовано автором за даними [19]

Щодо базових індикаторів, що характеризують прибутковість банківської системи - І8, І9 (рис.2.8), до 2018 бачимо зростання значення І8, далі зменшення, що вказує на те, що частка чистого процентного доходу в сукупному валовому доході зменшилася, але цей показник має тенденцію до зростання і в II кварталі 2021 року вже демонструє значення навіть більше, ніж до спаду. Аналогічно індикатор І9, варто вести спостереження і надалі, щоб чітко зафіксувати зростання даних показників.

Рис. 2.8 Динаміка індикаторів прибутковості банківської системи України в 2016-2021 рр., %*

*Побудовано автором за даними [19]

За даними дод. М робимо висновок, що в цілому індикатори фінансової стійкості I10-I12, що використовуються для оцінки ліквідності та чутливості до ринкового ризику, демонструють тенденцію до збільшення (не враховуючи 2020 рік), показники майже відновили своє докризове значення вже у II кварталі 2021 року. Зростання свідчить про підвищення рівня ліквідності банківської системи України. Індикатор I12 найбільшого зростання за досліджуваній період зазнав у 2016 році, що було викликано різкою девальвацією національної грошової одиниці. Однак вже у 2017 можемо спостерігати зниження значення даного індикатора, що свідчить про зменшення валютного ризику щодо капіталу.

Ще однією з основних складових системи, за якою НБУ оцінює рівень фінансової стабільності банків до жовтня 2020 року була система рейтингового оцінювання банків CAMELSO, що ґрунтувалася на поєднанні оцінки кількісних та якісних показників, бухгалтерського підходу та професійного судження. З 01.10.2020 року застосовується єдина процедура й методологія процесу наглядових перевірок та оцінки – SREP (Supervisory Review and Evaluation Process). На рис. 2.9 зазначені основні переваги оцінки SREP, що замінила CAMELSO.

Рис. 2.9 Переваги оцінки SREP над CAMELSO*

*Складено автором за даними [19]

Наразі, результати оцінки SREP не є публічними, хоча НБУ планує змінити це в подальшому, тому важко робити висновки щодо її ефективності. Можемо сказати, що зі впровадженням оцінки SREP значно посилилося наглядове реагування на ранніх стадіях ідентифікації ризиків банку, а також підвищилася результативність використання наглядових ресурсів зі застосуванням принципу пропорційності у визначенні обсягу, періодичності та застосуванні наглядових дій щодо банків залежно від рівня їх ризиків та системного впливу.

Отже, підсумовуючи дані проведеного аналізу фінансової стабільності банківської системи України можемо сказати, що загалом, діючі нині банківські установи є достатньо капіталізованими та прибутковими, що свідчить про їх стабільність, завдяки якій вдалося пережити коронакризу у 2020 рік без значних втрат та негативних наслідків. Банки виконують нормативні вимоги, в результаті чого збільшують сукупну достатність капіталу, мають високий запас ліквідності, який дав можливість покрити раптові відтоки коштів та не допустити прояву ризику ліквідності.

Проаналізувавши кореляцію основних показників діяльності банку з макроекономічними показниками України, з'ясували, що існує тісна взаємозалежність діяльності банку та облікової ставки НБУ, середньозваженої ставки міжбанківського ринку, рівень непрацюючих кредитів та обсяг кредитного портфеля також мають сильний зв'язок зі середнім рівнем заробітної плати та рівнем безробіття.

ІФС України демонструє, що поточний рівень напруги у фінансовому секторі наразі незначний (прямує до рекордно низького значення), незначне підвищення відбулося у 2020 році, внаслідок коронакризи, але показник швидко повернувся до рівня, що спостерігався до початку пандемії.

За аналізом індикаторів фінансової стійкості можемо сказати, що наразі всі показники в нормі, знову ж таки спостерігалось незначне погіршення у 2020 році, але ситуація швидко стабілізувалася, що в свою чергу свідчить про зростання можливостей банків для розширення діяльності й створення захисту від ризиків.

2.2 Діагностика фінансової стабільності окремих вітчизняних банків

Для діагностика фінансової стабільності нами було обрано 3 банки:

1. АТ КБ «Приватбанк» (державний банк).

Акціонерне товариство комерційний банк «ПриватБанк» – найбільший український універсальний та міжрегіональний банк, який з моменту його реєстрації у 1992 році залишається лідером українського банківського ринку.

2. АТ «Райффайзен Банк» (банк, контрольний пакет акцій якого належить іноземним банкам).

АТ «Райффайзен Банк» являється найбільшим українським банком з іноземним капіталом, 68% якого належить австрійському Raiffeisen Bank International із жовтня 2005 р.

3. АТ «ПУМБ» (банк з приватним капіталом).

Всі 3 банки є системно важливими, тобто мають значний вплив на фінансову стабільність всієї системи. Відповідно до них НБУ застосовує посилений нагляд та встановлює додаткові вимоги, щоб знизити ймовірності їхнього банкрутства (підвищений норматив Н7 – 20%, буфер системної важливості). У дод. Н наведено динаміку частки цих банків у відповідній групі банків та в цілому в системі. Це одні з найбільших банків за обсягом активів, на рис. 2.10 зображено частку досліджуваних банків у відповідній групі банків за обсягом активів впродовж 2016-2021 рр..

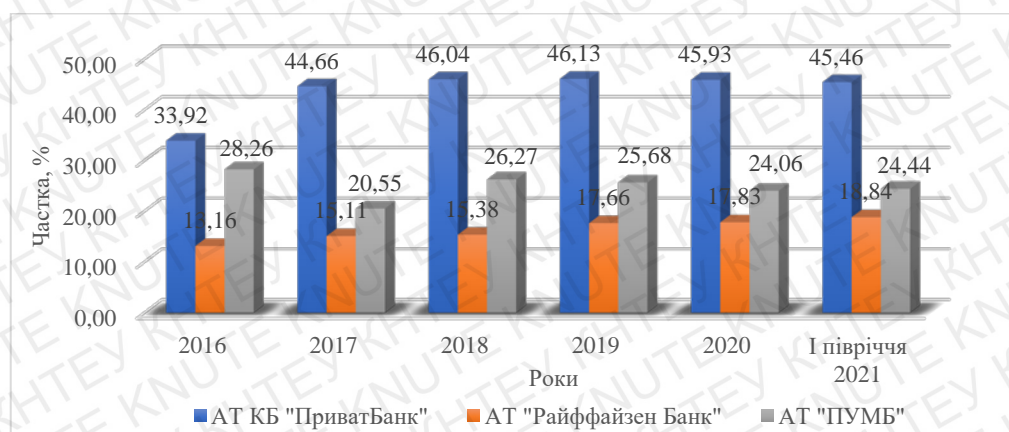

Рис. 2.10 Динаміка частки досліджуваних банків у відповідній групі банків

України за обсягом активів впродовж 2016-2021 рр., %*

*Побудовано та розраховано автором за даними [23]

Очевидно, що АТ КБ «ПриватБанк», як найбільший універсальний банк займає лідируючі позиції і його частка майже впродовж всього аналізованого періоду складає більше 45%. Важливо відмітити АТ «ПУМБ», частка якого знаходиться в межах 20-28% в групі банків з приватним капіталом, що свідчить про високу конкурентоспроможність банку. В АТ «Райффайзен Банк» спостерігаємо стійку позитивну тенденцію до збільшення частки за обсягом активів у групі банків іноземних банківських груп.

Для аналізу фінансової стійкості вищезгаданих банків нами було використано показники фінансової стійкості та ділової активності, перелік та алгоритм розрахунку яких наведено в дод. П.

В дод. Р згруповані основні показники досліджуваних банків, що необхідні для діагностики їх фінансової стабільності. Маючи усі необхідні дані розрахуємо показники фінансової стійкості усіх трьох банків. Результати розрахунків відображені в табл. 2.3 – 2.5.

Таблиця 2.3

Динаміка показників фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2020 рр.*

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	Оптимальне значення
Коефіцієнти фінансової стійкості						
Коефіцієнт надійності	-0,49	11,65	13,62	22,66	16,89	Не менше 5%
Коефіцієнт фінансового важеля	0,88	0,92	0,94	0,94	0,95	-
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	10,04	9,03	8,87	8,24	8,62	Не менше 10%
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	40,47	12,37	13,49	15,03	18,56	12-15 разів
Коефіцієнти ділової активності						
Коефіцієнт рівня доходних активів	69,20	65,99	54,57	77,08	90,71	≤93%
Коефіцієнт кредитної активності	21,24	15,04	18,03	19,22	14,38	-
Рівень залучення ресурсів	100,43	90,27	88,68	82,39	86,19	80-85%

*Складено та розраховано автором за даними [26]

Виходячи з даних табл. 2.3 можемо зробити наступні висновки щодо показників фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк» впродовж аналізованого періоду:

- коефіцієнт надійності стабільно зростає та значно перевищує своє оптимальне значення, що свідчить про те, що банк має високу забезпеченість власним капіталом;
- при цьому, неоптимальне значення коефіцієнту участі власного капіталу свідчить про неспроможність банку самостійно покривати фінансові ризики та отримувати прибуток;
- коефіцієнт рівня дохідних активів за період 2016-2020 років відповідає оптимальному значенню (93%), що свідчить про збалансованість кредитного портфеля банку;
- низьке значення коефіцієнту кредитної активності на кінець 2020 року свідчить про те, що банк почав проводити агресивну ризиковану кредитну політику банку;
- дещо високе значення рівня залучення ресурсів є свідченням зростання активності банку щодо залучення ресурсів і водночас про зростання ризикованості банківської діяльності, його залежності.

Оцінку фінансової стійкості АТ «Райффайзен Банк» проведемо за допомогою табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка показників фінансової стійкості АТ «Райффайзен Банк» за 2016-2020 рр.*

Показники	2016	2017	2018	2019	2020
Коефіцієнти фінансової стійкості					
Коефіцієнт надійності	20,45	20,74	20,03	19,50	14,61
Коефіцієнт фінансового важеля	0,91	0,93	0,94	0,96	0,93
Коефіцієнт участі ВК у формуванні активів	8,43	8,38	8,42	8,43	8,80
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	62,38	61,56	62,96	63,61	83,23
Коефіцієнти ділової активності					
Коефіцієнт рівня дохідних активів	36,86	27,57	21,90	33,29	29,60
Коефіцієнт кредитної активності	48,68	55,73	64,12	57,20	42,64
Рівень залучення ресурсів	84,27	83,82	84,16	84,28	87,98

*Складено та розраховано автором за даними [27]

Щодо показників фінансової стійкості АТ «Райффайзен Банк»:

- значення коефіцієнта надійності значно перевищує оптимальне значення, хоча з 2018 року прослідковується тенденція до зменшення, що може вказувати на те, що зростає рівень залежності банку від залучених коштів;

- коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів не відповідає нормативному значенню протягом усього аналізованого періоду, що свідчить про неспроможність АТ «Райффайзен Банк» покривати фінансові ризики та в певній мірі нарощувати активи та отримувати прибуток;
- коефіцієнт фінансового важеля поступово зростає, що сприяє зростанню рентабельності власного капіталу;
- коефіцієнт мультиплікатора капіталу, що відображає ступінь покриття активів акціонерним капіталом, останнім часом збільшується, що свідчить про зниження фінансової стабільності банку, але сприяє зростанню прибутковості акціонерного капіталу.
- коефіцієнт кредитної активності має нестабільну динаміку, та на кінець 2020 року суттєво нижче нормативного значення. Це свідчить про слабку кредитну політику, що в подальшому може негативно відобразитися на прибутковості АТ «Райффайзен Банк».

Насамкінець проаналізуємо показники фінансової стійкості АТ «ПУМБ» (табл.2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка показників фінансової стійкості АТ «ПУМБ» за 2016-2020 рр.*

Показники	2016	2017	2018	2019	2020
Коефіцієнти фінансової стійкості					
Коефіцієнт надійності	12,20	13,10	15,88	21,21	16,84
Коефіцієнт фінансового важеля	0,82	0,89	0,91	0,92	0,88
Коефіцієнт участі ВК у формуванні активів	9,09	8,95	8,73	8,36	8,71
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	13,53	14,13	15,14	16,83	15,75
Коефіцієнти ділової активності					
Коефіцієнт рівня дохідних активів	9,59	10,50	9,86	29,41	38,68
Коефіцієнт кредитної активності	55,56	54,79	54,64	59,32	49,92
Рівень залучення ресурсів	90,91	89,53	87,33	83,64	87,13

*Складено та розраховано автором за даними [28]

З табл. 2.5 робимо висновки щодо показників фінансової стійкості АТ «ПУМБ»

- низьке значення коефіцієнту кредитної активності свідчить про недосконалу кредитну політику, що в подальшому може негативно відобразитися на прибутковості банку;
- коефіцієнт фінансового важеля поступово зростає, що сприяє зростанню рентабельності власного капіталу;

- коефіцієнт мультиплікатора капіталу знаходиться в межах норми, що свідчить про фінансову стабільності банку;
- рівень залучення ресурсів дещо перевищує значення норми впродовж аналізованого періоду, що свідчить про підвищення ризикованості банківської діяльності.

Для підвищення рівня фінансової стабільності банківської системи України та створення «запасу міцності» з метою подолання можливих кризових явищ Національний банк з 2018 року проводить оцінку стійкості банків, яка складається з оцінки якості активів та стрес-тестування (для окремо визначеного переліку банків). Це також стало важливим кроком до повноцінного впровадження нових Базельських стандартів банківського нагляду.

Стрес-тестуванням передбачена розробка базового та малоймовірного негативного, проте достовірного сценарію розвитку макроекономічної ситуації. Базовий сценарій будується на основі публічних прогнозів НБУ, в той час як несприятливий сценарій ґрунтується на гіпотезах щодо зміни макроекономічних показників, які сприяють акумулюванню кредитного та ринкового ризиків у великих розмірах [29]. Однією із основних цілей проведення стрес-тестування та оцінки стійкості банків є визначення та встановлення необхідних рівнів нормативів Н2 та Н3 – достатності економічного та основного капіталу відповідно. Для базового сценарію мінімальними вимогами до капіталу є Н2 – 10% та Н3 – 7%, для несприятливого сценарію вимоги є вдвічі нижчими протягом трирічного прогнозного періоду.

Досліджувані нами банки пройшли стрес-тестування НБУ у 2019 році (у 2020 році не проводилося у зв'язку з кризою, спричиненою поширенням COVID-19) і за результатами було виявлено, що АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Райффайзен Банк» та АТ «ПУМБ» не мали потреби в додатковому капіталі. Детальніше з результатами проведеного тестування можемо ознайомитися графічно на рис. 2.11 - 2.14, де AQR – дані за результатами оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями банку [19].

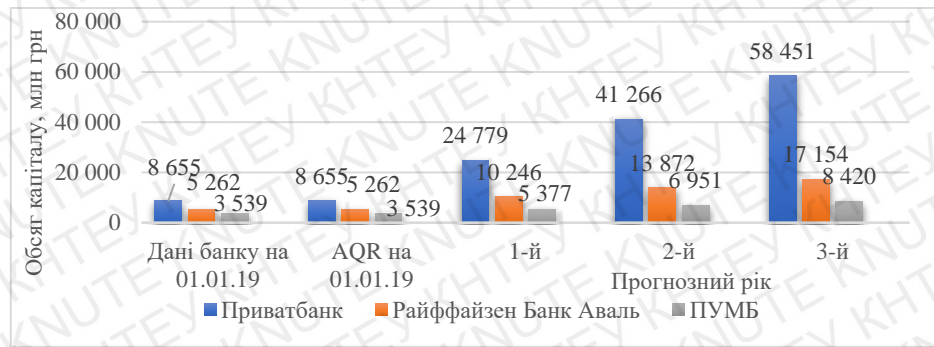

Рис. 2.11 Основний капітал досліджуваних банків за базовим сценарієм, млн грн*

*Складено автором за даними [30]

Зберігаючи запас капіталу понад мінімальні вимоги банки зможуть покривати несподівані ризиків та завчасно підготуватися до змін вимог до капіталу, що впроваджуються.

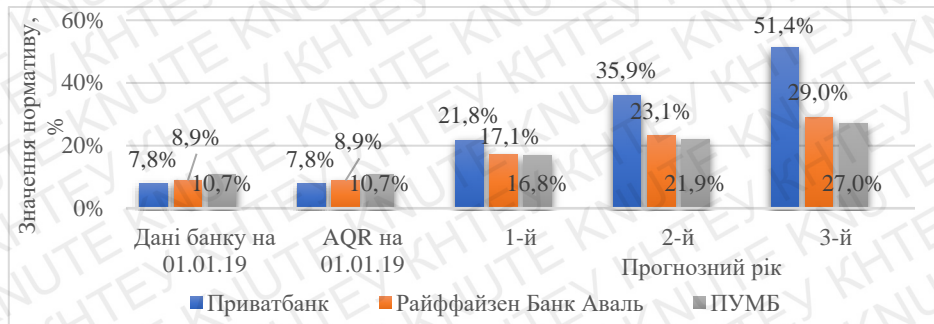

Рис. 2.12 Норматив достатності основного капіталу досліджуваних банків (Н3) за базовим сценарієм, %*

*Складено автором за даними [30]

З рис. 2.12 бачимо, що всі досліджувані банки виконують норматив достатності основного капіталу за базовим сценарієм (більше 7%) та в перспективі цей показник значно збільшується.

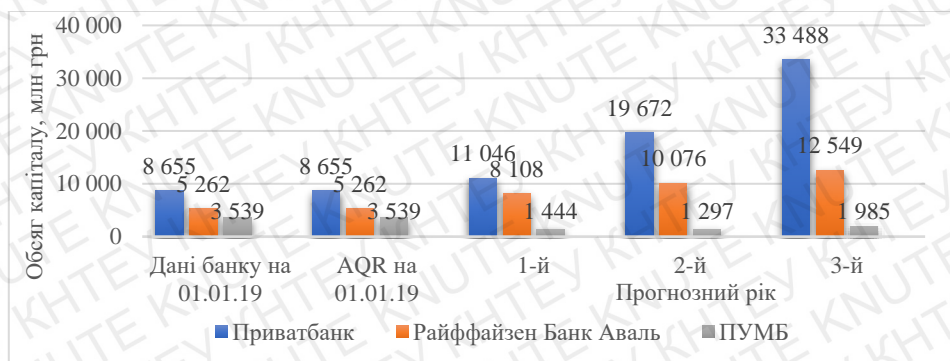

Рис. 2.13 Основний капітал досліджуваних банків за несприятливим сценарієм, млн грн*

*Складено автором за даними [30]

Відмітимо, що за результатами стрес-тестування 2018 року було виявлено потребу в додатковому капіталі АТ «ПУМБ», а в 2019 вже не було нестачі.

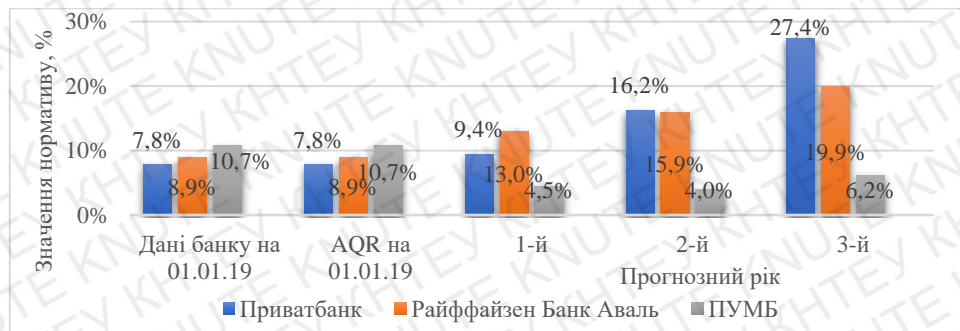

Рис. 2.14 Норматив достатності основного капіталу досліджуваних банків (НЗ) за несприятливим сценарієм, %*

*Складено автором за даними [30]

За несприятливим сценарієм мінімальною вимогою НЗ є 3,5%. З рис. 2.14. бачимо, що всі банки і в майбутній перспективі за таких умов зможуть задовольнити цю вимогу. Найкращі показники демонструє АТ КБ «ПриватБанк».

Отже, стрес-тестування АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Райффайзен Банк» та АТ «ПУМБ» у 2019 році було пройдено успішно, банки не мають проблем з капіталом. З цього можемо сказати, що бізнес-модель, яку було затверджено і яку реалізує наглядова рада, правління досліджуваних банків є життєздатною, банки можемо охарактеризувати стійкими до майбутніх криз, що підтверджується результатами протистояння банків коронакризі у 2020 році.

Окрім цього, зазначимо, що на сайті НБУ у вересні 2021 року з'явилася інформація про результати оцінки стійкості банків у 2021 році, що графічно відображені в дод. С. Цьогоріч об'єктами стрес-тестування стали 30 банків, на які сукупно припадає понад 93% активів банківського сектору. З них для 20 банків було встановлено підвищений необхідний рівень нормативів достатності капіталу за несприятливим сценарієм. І хоча кількість банків, для яких за результатами стрес-тестування виявлено ризики для капіталу, суттєво не змінилася порівняно з 2019 роком (29 банків), оцінена потреба в капіталі значно знизилася - 41,7 млрд грн (у 2019 році – 73,8 млрд грн). До цих банків встановлюються вимоги щодо реструктуризації балансу або збільшення

капіталу, щоб знизити вразливість до ризиків і посилити стійкість банку [19]. Результати проведеної оцінки в розрізі банків буде оприлюднено лише вкінці року, тому варто вести спостереження і надалі, щоб зробити висновки щодо потреби в капіталів досліджуваних банків.

Далі розрахуємо інтегральний показник фінансової стабільності кожного окремого банку, для цього використаємо формулу (1.1). Під час розрахунку використаємо економічні нормативи НБУ, а саме Н2, Н4, Н6, Н7, Н9, Н11, Н12. В дод. Т згруповані основні економічні нормативи досліджуваних банків за 2020 рік та розрахунок їх інтегральних показників фінансової стабільності.

Оскільки даний метод дає можливість оцінити рівень виконання економічних нормативів, можемо зробити висновок, що найвищий рівень виконання нормативів має АТ КБ «Приватбанк» (1,028). АТ «ПУМБ» має найнижчий рівень виконання економічних нормативів (1,013), хоча відмітимо, що це лише на 0,001 більше, ніж у АТ «Райффайзен Банк».

Наступним кроком розрахуємо агрегований індикатор фінансової стабільності досліджуваних банків, побудова якого включає три етапи (дод. У). Після розрахунків можемо зробити висновок, що найвищий агрегований індикатор фінансової стабільності в АТ «Райффайзен Банк» (37,83), найнижчий – в АТ «ПУМБ (29,73).

Насамкінець в рамках дослідження було визначено рейтингову оцінку діяльності банків за найпопулярнішою методикою Mind, що визначає рейтинг життєздатності банків, шляхом врахування найважливіших факторів фінансової стійкості, які можна розрахувати на основі публічної інформації для платоспроможних банків [21]. На рис. 2.15 наведено динаміку результатів рейтингової оцінки досліджуваних банків за методикою Mind впродовж 2017-2021 рр.

З рис. 2.15 можемо побачити, що лідируючі позиції в рейтингу впродовж 2017-2021 рр. займає АТ «Райффайзен банк», рейтинг АТ КБ «ПриватБанк» має позитивну тенденцію до збільшення, про 2021 рік наразі рано робити висновки, аналогічно і АТ «ПУМБ».

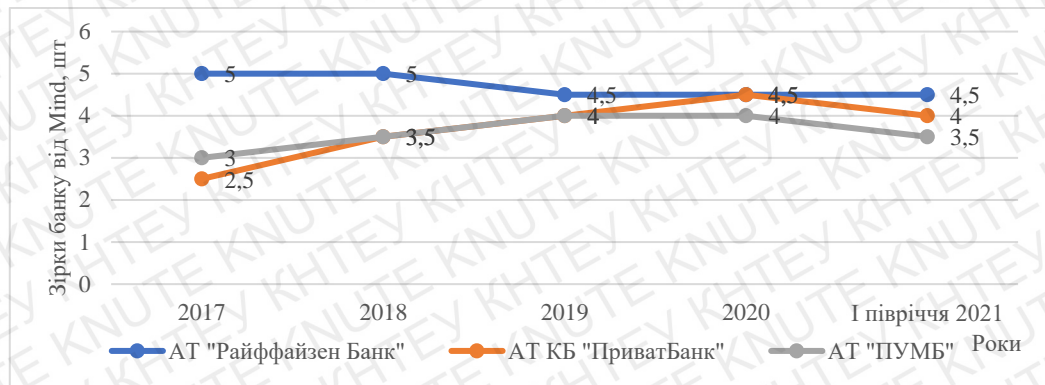

Рис. 2.15 Динаміка результатів рейтингової оцінки досліджуваних банків за методикою Mind впродовж 2017-2021 рр.*

*Складено автором за даними [21]

Варто зазначити, що рейтинг має виключно інформаційний характер. Він демонструє рівень життєздатності та стійкості банків на основі фінансової звітності станом на 01.01.2021 року.

В ході аналізу нами були здійснено розрахунок рейтингу життєздатності АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Райффайзен Банк» та АТ «ПУМБ» за методикою Mind за даними звітностей банків станом на 01.10.2021 року. Розрахунки представлені у дод. Ф відповідно, результати відображено графічно на рис. 2.16.

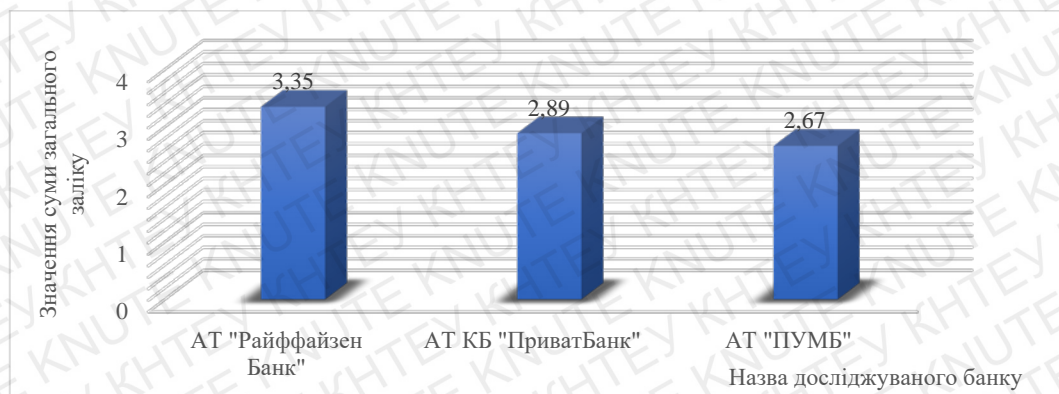

Рис. 2.16 Результати рейтингової оцінки діяльності досліджуваних банків за методикою Mind станом на 01.10.2021 року*

*Складено автором за даними, представленими у Дод. Ф

Здійснивши рейтингову оцінку діяльності банків за методикою Mind встановили, що станом на 01.10.2021 року найвищий рівень життєздатності серед досліджуваних банків має АТ «Райффайзен Банк», його значення суми загального заліку складає 3,35 і за цією методикою він отримує 4 зірки від Mind, що свідчить про його стабільний рівень життєздатності. По

розрахованим показникам другу позицію займає АТ КБ «ПриватБанк» зі значенням суми загального заліку 2,89, однак і він і АТ «ПУМБ» отримують 3 зірки від Mind (значення суми загального заліку в діапазоні від 2,5 до 3,09), що свідчить про їх задовільний рівень життєздатності станом на 01.10.2021 року.

Отже, проведений аналіз показників фінансової стійкості та стабільності трьох досліджуваних банків показав задовільний результат. Однак, банки мають певні проблеми, на які слід звернути увагу. Так, у АТ КБ «ПриватБанк» виявлено неоптимальне значення коефіцієнту участі власного капіталу, що свідчить про неспроможність банку самостійно покривати фінансові ризики та отримувати прибуток; у АТ «Райффайзен Банк» - коефіцієнт кредитної активності на кінець 2020 року суттєво нижче нормативного значення, що свідчить про слабку кредитну політику, що в подальшому може негативно відобразитися на прибутковості банку; у АТ «ПУМБ»: рівень залучення ресурсів дещо перевищує значення норми впродовж аналізованого періоду, що свідчить про підвищення ризикованості банківської діяльності.

За результатами проведеного стрес-тестування НБУ у 2019 році: АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Райффайзен Банк» та АТ «ПУМБ» не мають проблем з капіталом, а отже їх бізнес-модель є життєздатною, банки є стійкими до можливих криз.

Здійснивши розрахунок інтегрального показника фінансової стабільності банків встановили, що першість (серед досліджуваних банків) займає АТ КБ «Приватбанк», за методикою розрахунку агрегованого індикатора фінансової стабільності банку та за рейтинговою оцінкою діяльності банку, розрахованою за методикою Mind, лідирує вже впродовж декількох років – АТ «Райффайзен Банк».

В цілому, оцінюючи фінансову стабільність банківської системи України можемо сказати, що її стан є задовільним. У 2020 рік банки увійшли з достатньо високими показниками, та стабільними характером банківської системи, що сприяло протистоянню кризі, спричиненою COVID-19.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1 Зарубіжний досвід зміцнення фінансової стабільності банківської системи

Важко переоцінити вплив банківської системи на національну та економічну безпеку країн, адже вона сприяє реалізації основних функцій держави, забезпечує її фінансову незалежність та міжнародний статус, є передумовою забезпечення конкурентоспроможності економіки. Саме тому важливо переймати досвід зарубіжних країн задля зміцнення фінансової стабільності банківської системи.

Так, банківська система Канади займає перше місце у світі за показниками стабільності. За даними МВФ, банківська система Канади є найбільш концентрованою в порівнянні з аналогічними системами промислово розвинутих країн світу: понад 90% активів банківської системи припадає на шість найбільших банків Канади, на які, за даними Департаменту фінансів Канади, припадає понад 70% усіх депозитів. Характерною особливістю канадської банківської системи є «роздрібне» фінансування (фінансування через вклади фізичних осіб), яке вважається найбільш стабільним у кризові періоди [31].

Організаційно – правові засади банківської діяльності Канади побудовані за англійським зразком. Відповідно до Конституційного закону 1867 р. банківська діяльність в Канаді регулюється федеральним урядом, а майнові та цивільні права – це провінційні обов'язки. Напевно, найоригінальнішою регуляторною родзинкою (вимогою) є включення в банківське законодавство пункту «захід сонця», що вимагає періодичної переоцінки та оновлення законів приблизно кожні десять років. Це дає змогу канадському фінансовому законодавству ефективно реагувати на нові виклики фінансового середовища [32, с.145].

Банк Канади повідомляє, що канадська фінансова система залишатиметься стійкою. Проте з впливом кризи виділив системно-важливі

фактори, що можуть їх спіткати. Одним із таких є зростання дефолтів, частки непрацюючих кредитів у домогосподарствах/ корпоративному секторі. Для стабілізації ризику, що виникає, банки відстрочили термін сплати платежів, найбільшу частку склали іпотечні платежі 16%.

Швейцарська банківська система також вважається найбільш надійною та стабільною у світі. Це пов'язано з високим рівнем професіоналізму та надійності банків Швейцарії, а також зі встановленням чіткої нормативної бази та системи регулювання і нагляду за банками. Статутний капітал банку має складати не менше як 10 млн швейцарських франків. Рівень концентрації ризику не повинен перевищувати 25 % від суми капіталу першого рівня [33].

У Канаді і Швейцарії органи нагляду відокремлені від центрального банку. Система нагляду за банківською діяльністю у Швейцарії має триступеневу структуру і здійснюється Федеральною банківською комісією, Швейцарською банківською асоціацією і незалежними аудиторськими службами, які перебувають поза банком. Вона характеризується надзвичайно високим ступенем контролю за діяльністю банків та інвестиційних компаній. Фінансове регулювання, контроль за функціонуванням ринків цінних паперів та діяльністю інвестиційних фондів здійснює Управління з питань регулювання фінансових ринків Швейцарії відповідно до Закону «Про нагляд за фінансовими ринками Швейцарії» [34].

Окрім цього, опираючись на досвід Швейцарії варто розглянути перспективи відшкодування коштів громадян, які розміщують свої заощадження у банківських металах, адже, на сьогодні, кошти, що номіновані у банківських металах, не повертаються при банкрутстві банку, а це є одним із аспектів відштовхування при вкладанні вільних коштів в цей тип рахунку.

Банківська система Німеччини є однією з найбільших систем світу, хоча протягом тривалого періоду спостерігається стрімке скорочення кількості банків. Такі зміни відбуваються не за рахунок ліквідації ненадійних банків, а через їх консолідацію, що здійснюється на фінансово-економічному ринку.

Варто зазначити, що провідним форумом міжнародного співробітництва з найбільш важливих аспектів міжнародних економічних та фінансових відносин є «Група двадцяти» (G-20). Саме G-20 було прийнято рішення про

створення Форуму фінансової стабільності (Financial Stability Forum), а пізніше, у 2009 році, переформатовано в організацію зі значно розширеними повноваженнями у сфері фінансового нагляду та контролю – Раду з фінансової стабільності (Financial Stability Board – FSB) [35, с. 12]. Нині до складу Ради входять представники регуляторних органів влади 24 країн з найбільш розвиненими економіками, що виробляють 90% світового ВВП та представляють 80% світової торгівлі. Організацією визначено набір розроблених глобальними нормотворчими та законодавчими інституціями основних стандартів для ефективної діяльності фінансових систем, що включає широкий спектр макроекономічного та фінансового регулювання, відкритість даних, нагляд за інституційною та ринковою інфраструктурами. Перелік основних стандартів наведено в дод. X.

Наразі відбувається впровадження міжнародних стандартів, втілення рішень глобальної інституції «Групи двадцяти» щодо зміцнення стабільності банківської системи – Угоди Базель III. Розробники вважають, що ці банківські стандарти створюють передумови для значного підвищення фінансової стійкості світової банківської (і фінансової в цілому) системи та її спроможності протистояти новим фінансовим потрясінням, перш за все за рахунок збільшення ліквідних резервів і поліпшення їх якості [36].

Країни, в тому числі з економіками, що розвиваються, які прагнули посилити свою присутність на закордонних ринках капіталу, продемонструвати стійкість національних банківських систем, їх здатність відповідати високим вимогам Базелю III і залучати інвестиції в економіку, дуже активно впроваджували нові вимоги до капіталу. У країнах Східної Європи (Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Румунії, Литві, Латвії, Естонії) перехід на Базельські стандарти до капіталу (Базель III) був пов'язаний із заміщенням субординованого боргу і переходом на якісні та стабільні джерела власного капіталу банку, тобто відбулася зміна структури капіталу на користь базового капіталу і капіталу 1 рівня. При цьому банки Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини та Естонії забезпечують якість і високий рівень власного капіталу за рахунок збільшення в його структурі частки коштів акціонерів.

Практика впровадження стандартів Базелю III в країнах, що розвиваються, показує, що в силу менш розвинених фінансових ринків в цих країнах і, відповідно, менших обсягів кредитування, сформовані обсяги власного капіталу забезпечують достатність на необхідному для виконання вимог Базельського комітету рівні, і навіть з запасом. Однак за нормативами ліквідності та фінансового левериджу вимоги Базелю III орієнтовані на можливості розвинених країн і не враховують особливості і потенціал країн, що розвиваються. У зв'язку з цим, банківські системи країн, що розвиваються, орієнтовані, в першу чергу, на управління ризикованістю банківської діяльності, скорочення якої сприяє вирівнюванню тих показників, що вимагає Базель III. Ще однією перешкодою для країн, що розвиваються, при впровадженні стандартів Базелю III є необхідність інвестування значних коштів в банківські інновації, передові банківські технології, перебудову бізнес-процесів і розвиток персоналу.

Таким чином Базель III значно посилює вимоги до структури й якості капіталу банку: вводяться нові мінімальні вимоги до достатності капіталу першого рівня і його складової частини – базового капіталу, а також відбувається поступове припинення визнання в капіталі гібридних інструментів та уточнюється список регулятивних відрахувань з капіталу. І як наслідок - зменшення ризику системної банківської кризи. Підвищені буфери капіталу, ліквідності, а також стандарти щодо управління ризиками повинні знизити рівень ризику банкрутства індивідуальних банків та знизити взаємозалежність фінансових інститутів.

При цьому, світова банківська система не зупиняється у своєму розвитку та прямує до невпинного вдосконалення та ще більшого наглядового контролю. Так, останні кризові явища призвели до формування позиції про створення нових модифікованих стандартів – Базелю IV, які є продовженням попередніх щодо формування резервного капіталу для банків з метою пом'якшення впливу ризиків фінансової кризи [37]. Очікується, що Базель IV передбачатиме більш суворі вимоги до капіталу та більшого розкриття фінансової інформації (рис. 3.1).

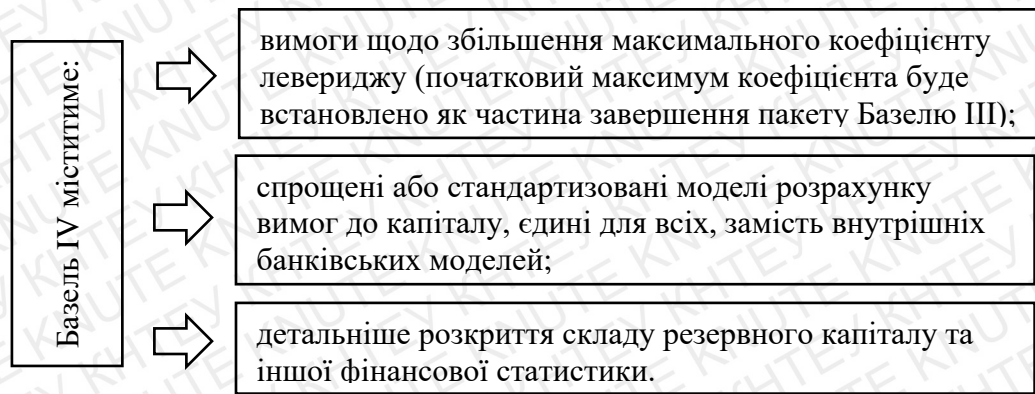

Рис. 3.1 Складові Базелю IV*

*Складено автором за даними [37]

Базельський комітет встановлює амбіційну мету: в майбутньому банки зобов'язані оцінювати ризики та потреби у капіталі на основі оновлених стандартизованих моделей. Такі зміни мають полегшити зіставлення та порівняння ризиків й рівнів капіталізації різноманітних банків, швидко виявляючи можливі нестійкості. Однак досягнення бажаних результатів є складним, затратним та ризиковим. Проект запровадження Базелю VI викликав шквал критики в Європі, зокрема політики стурбовані можливим скороченням кредитування реального сектору економіки, оскільки нові вимоги потребують значного збільшення капіталу, яким банки мають забезпечувати покриття можливих ризиків.

Торкаючись актуальної теми коронакризи, важливо перейняти досвід зарубіжних країн для протистояння та збереження стабільності банківської системи. Серед найвагоміших чинників (які посилили або послабили вплив коронавірусу на економічну динаміку країни) визнаються: жорсткість заборонних і обмежуючих заходів, структуру національної економіки та якість системи державного управління [38]. В дослідженні були розглянуті заходи урядів держав-сусідів та інших країн для фінансової стабілізації діяльності банків під час коронакризи (дод. Ц).

З основних заходів для забезпечення фінансової стабільності в проаналізованих країнах є: зменшення базової процентної ставки, пом'якшення пруденційних вимог для банків, надання деякої гнучкості у тому, як банки відповідають вимогам капіталу та ліквідності, перегляд резервів та перекласифікація позик існуючим мікропідприємствам та ін.

На нашу думку, Японію слід розглядати як приклад збереження фінансової стабільності банківської системи впродовж коронакризи. Так, з березня 2020 року Банк Японії посилив пом'якшення грошового обігу. Зокрема, була запроваджена спеціальна програма для протидії новому потоку коронакризи, відбулось забезпечення стабільності курсу ієни та іноземної валюти через закупівлю державних облігацій та здійснення доларових операцій на фінансовому ринку. Окрім цього, здійснюється «контроль кривої дохідності», що контролює довгострокові та короткострокові процентні ставки шляхом регулювання фінансового ринку [39]. Для подолання системних ризиків, щоб уникнути їх появи, Банк Японії виконує функцію "останнього кредитора" з метою підтримки кредитного замовлення, якщо це необхідно. Однак банки можуть надавати кошти фінансовим установам, у яких тимчасово не вистачає коштів.

Для контролю ризику ліквідності, банки використовують як пункти перевірки статті:

1. Створення системи для управління ризиками;
2. Розуміння профілю ризику ліквідності та управління балансом;
3. Забезпечення стабільності щоденних грошових потоків;
4. Посилення чутливості у стресових ситуаціях;
5. Реагування в надзвичайних ситуаціях;
6. Створення глобальної системи управління ризиком ліквідності [39].

Отже, дослідивши досвід забезпечення фінансової стабільності зарубіжних країн на прикладі Канади, Швейцарії, Німеччина, Японії та інших, можемо сказати, що НБУ варто задіювати їх практичні навички здійснення регулювання та нагляду за банківською діяльністю. Приклад Швейцарії - вдосконалення схеми захисту вкладів фізичних та юридичних осіб, шляхом збільшення суми гарантування, що незабаром буде реалізовано і в Україні, також варто переглянути способи відшкодування коштів, що розміщені у банківських металах. З досвіду Канади – регуляторна родзинка (вимога) щодо включення в банківське законодавство пункту «захід сонця», що вимагає періодичної переоцінки та оновлення законів приблизно кожні десять років задля ефективного реагування на нові виклики фінансового середовища.

Щодо Німеччини – скорочення кількості, шляхом їх консолідації, що варто взяти до уваги.

Розглянуто Базель III та IV, практика впровадження якого свідчить про зміцнення фінансової стабільності світової банківської системи за рахунок поліпшення якості, підвищення обсягу і достатності власного капіталу та ліквідності на міжнародному рівні.

Також важливо перейняти досвід зарубіжних країн протистояння кризі, спричиненої COVID-19 для збереження стабільності банківської системи в сучасних умовах. Так, їх основними заходами є: зменшення базової процентної ставки, пом'якшення пруденційних вимог для банків, надання деякої гнучкості у тому, як банки відповідають вимогам капіталу та ліквідності, перегляд резервів та перекласифікація позик існуючим мікропідприємствам та ін.

3.2 Формування комплексу заходів щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи України

Впродовж 2014-2016 років Україна зіштовхнулася з «потрійною» кризою - кризові явища в реальному секторі економіки посилювалися банківською та валютною кризами. Політична нестабільність, анексія Автономної Республіки Крим, війна на сході, девальвація гривні призвели до падіння життєвого рівня населення та банківської паніки в наслідок чого люди масово почали знімати депозитні вкладення з банківських рахунків, що в свою чергу зумовило зниження ліквідності та погіршення фінансового стану банківських установ – все це спонукало регуляторів фінансового сектору до знаходження напрямів удосконалення стабілізації банківської системи.

Так, протягом 2014-2019 років в Україні відбулась реформація фінансового сектору, що зосереджувалась на здоланні системних питань у фінансовому секторі та розширенню конкурентоспроможності ринкового середовища згідно зі стандартами Європейського Союзу. Основні заходи щодо стабілізації банківської системи України наведено на рис. 3.2.

Ще однією позитивною зміною стало покращення умов використання електронних підписів та запровадження системи збору та обробки звітності та

необхідної інформації у нових форматах через електронні канали, що призвело до стрімкого зростання обсягу безготівкових операцій, розширенню переліку операцій фінансових послуг, що на сьогодні здійснюються дистанційно.

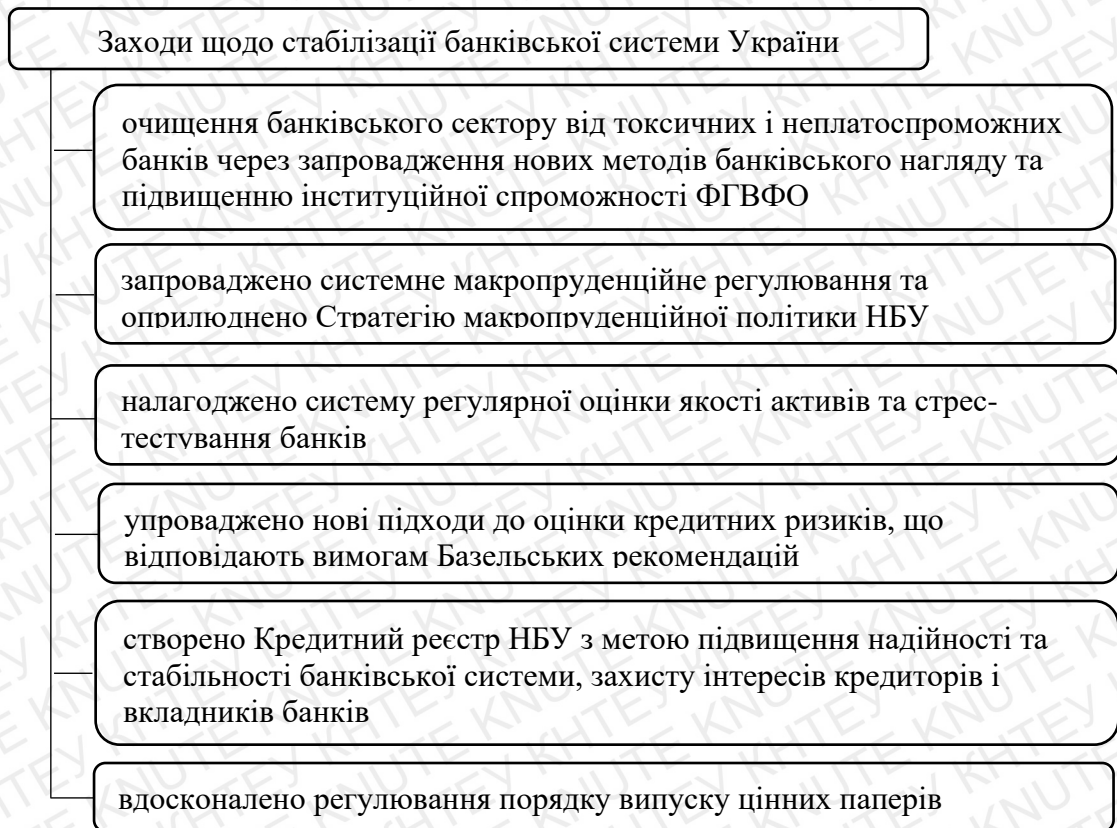

Рис. 3.2 Стабілізаційні заходи в банківській системі України впродовж 2014-2019 рр.*

*Складено автором за даними [40]

Для розвитку стабільності банківської системи України НБУ підписав Стратегію розвитку фінансового сектору до 2025 року. У даному документі наведені рекомендації необхідних змін фінансової системи, що призведуть до сталого розвитку економіки. Ключові напрямки стратегії подано в дод. III.

Однак, Стратегія розвитку фінансового сектору розроблялася до 2025 року, а 2020 рік вніс свої корективи, нові виклики та завдання. Враховуючи вплив пандемії коронавірусу на ключові показники економіки, вважаємо, що варто внести наступні зміни до Стратегії (рис. 3.3).

Зазначимо, що Україна, в свою чергу, для забезпечення фінансової стабільності банків в умовах коронакризи запровадила низку інституційних трансформацій, спрямованих на зменшення негативних коронавірусних тисків. Зокрема, НБУ ввів для банків такі протикризові заходи:

- короткострокові кредитні канікули для позичальників банків;
- довгострокове рефінансування банків з боку НБУ (строком на 5 років) (до 30.06.2021 року);
- введення кредитної лінії («своп-лінії») НБУ з ЄБРР на \$500 млн [19].

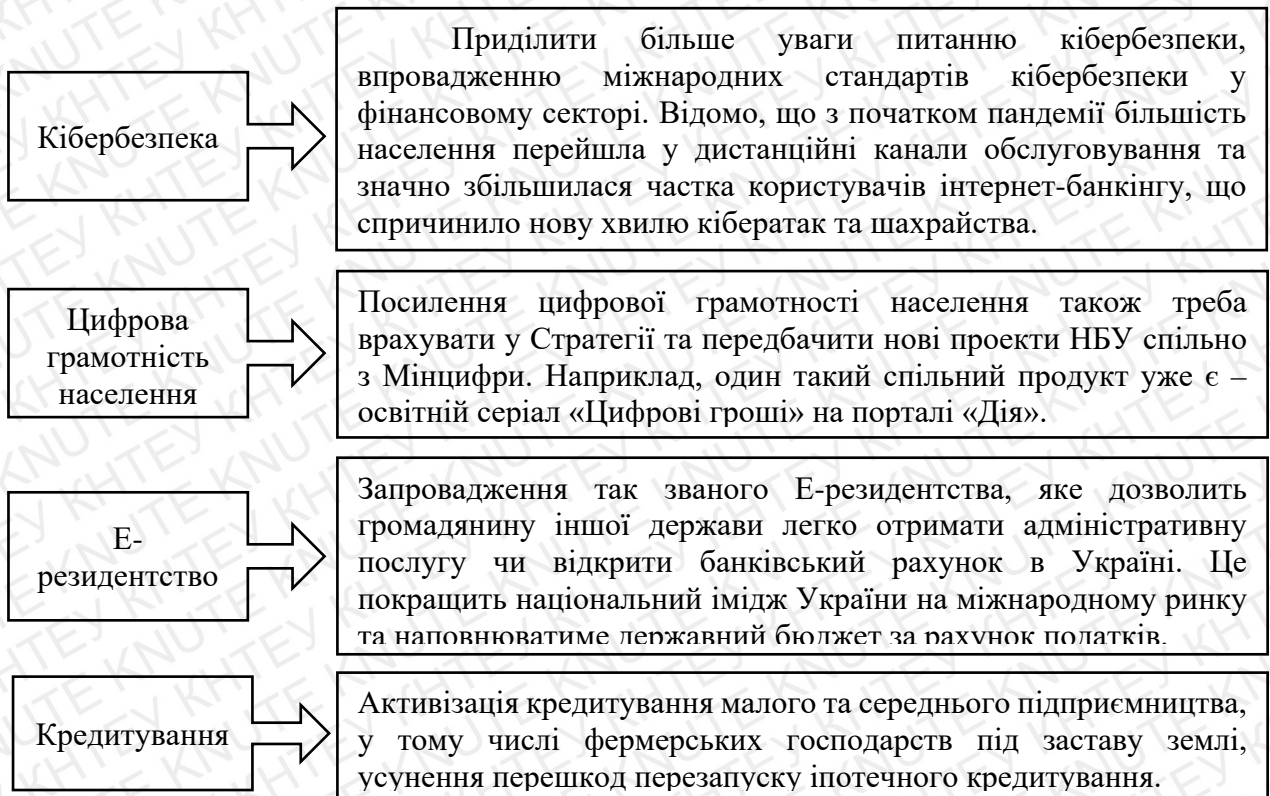

Рис. 3.3 Рекомендації щодо внесення змін до Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року внаслідок кризи, спричиненої COVID-19*

*Складено автором за даними [13]

Окрім цього, у зв'язку з коронакризою, Рада фінансової стабільності в Україні визначила рекомендації щодо забезпечення фінансової стабільності, та віднесла до них такі пункти:

- зниження буферів капіталу та обмеження на виплату дивідендів;
- полегшення регуляторного навантаження;
- посилення моніторингу ризиків ліквідності;
- посилення моніторингу економічної ситуації та стану фінустанов, вивчення наслідків коронакризи та антикризових рішень;
- координація дій регуляторів та обмін інформацією;
- продовження кредитування економіки [13].

Беззаперечно, для забезпечення фінансової стабільності банківської системи України необхідно налагодити роботу та чітку взаємодію всіх учасників фінансового ринку: Національного банку, банків та інших регуляторів ринку, а також дієва підтримка органів державної влади.

В свою чергу банкам необхідно скорочувати частку непрацюючих кредитів в портфелі, оновити плани відновлення діяльності (за останніми змінами до 31 грудня 2021 року), бути готовими до запровадження нових вимог до капіталу, роз'яснювати нові закони та спонукати до врегулювання проблемної заборгованості.

Органи державної влади мають забезпечити повну відповідність співпраці з міжнародними донорами. Окрім того, прийняти закони, що мають на меті сприяння розвитку фінансового сектору, серед яких: законопроекти про фінансові послуги та фінансові компанії (№5065), про гарантування вкладів (№5542-1), про вдосконалення механізмів виведення банків із ринку (№4546), про платіжні послуги (№4364) та інші. Необхідно створити передумови для обігу сільськогоспземель та банківського кредитування під заставу землі, забезпечити прозорість первинного ринку нерухомості. Важливо врегулювати питання щодо платоспроможності ФГВФО.

Національному банку для забезпечення фінансової стабільності банків рекомендується продовжувати гармонізацію банківського регулювання із європейським законодавством, вчасно реагувати на зміни в банківському середовищі, впровадити спрощений стандартизований підхід до розрахунку ризику з огляду на незначні обсяги торгових книг банків та невисоку складність фінансових інструментів [41].

В ході дослідження нами було проаналізовано та здійснено розрахунок фінансової стабільності банківської системи за системою НБУ (табл.1.2), вказана відмінність оцінки фінансової стабільності системи в цілому та окремого банку. В пропозиціях ми хочемо передбачити оцінювання фінансової стабільності банківської системи з урахуванням визначених відповідно до властивості емерджентності таких особливостей функціонування системи за пов'язаними з ними групами параметрів оцінки фінансової стабільності:

- наявність фінансових відносин між елементами банківської системи (показники оцінки інтенсивності кредитно-фінансової взаємодії на міжбанківському ринку);
- інтегрованість функцій елементів банківської системи (показники ефективності реалізації функцій банківської системи);
- різновалентність фінансових процесів (показники оцінки структурних змін і фінансових диспропорцій у банківській системі).

Кожен із зазначених напрямів оцінки дозволяє підкреслити саме ті характеристики складного системного творення, що відрізняють її від структурних елементів, і тому запропоновані групи індикаторів не можуть бути застосовані для оцінки фінансової стабільності банків, в цьому й полягає властивість емерджентності [42].

В дод. Щ представлено модель оцінювання фінансової стабільності банківської системи з урахуванням властивості емерджентності. За цією моделлю нами було здійснено оцінювання фінансової стабільності банківської системи України станом на 01.10.2021 року. Розрахунки відповідних показників наведено в дод. Ю.

На II етапі розрахуємо інтегральні показники складових визначення фінансової стабільності банківської системи, попередньо визначивши коефіцієнт значущості 1-го окремого показника i -ої складової (w_l) за формулою:

$$w_l = \frac{q_l}{\sum_{l=1}^n q_l}, \quad (3.1)$$

де q_l - дисперсія 1-го окремого показника i -ої складової фінансової стабільності банківської системи;

n - кількість окремих показників, за якими оцінюється i -та складова фінансової стабільності банківської системи.

Розрахувавши інтегральні показники складової фінансової стабільності банківської системи, визначимо головний інтегральний показник оцінки фінансової стабільності банківської системи методом середнього геометричного. Результати розрахунків представлені в табл. 3.1.

Якісну інтерпретацію кількісної оцінки фінансової стабільності банківської системи з урахуванням властивості емерджентності здійснено з урахуванням закону Фібоначчі або на основі методу «золотого перетину» [43].

Відповідно до отриманих результатів, низький, середній та високий рівні можемо трактувати як – нездатність, неповну здатність та здатність банківської системи абсорбувати негативний вплив факторів.

За даними табл. 3.1, інтегральний показник оцінки фінансової стабільності банківської системи станом на 01.10.2021 року складає 0,589, що свідчить про середній рівень стану фінансової стабільності банківської системи України. До кінця року варто продовжувати вести спостереження, так як цей показник може змінитися під впливом багатьох факторів, про які зазначали раніше.

Таблиця 3.1

Результати оцінювання фінансової стабільності банківської системи України станом на 01.10.2021 року*

Назва показника	Станом на 01.10.2021 року	
	Кількісне значення інтегрального показника	Відповідність значень інтегральних показників якісним рівням
Інтегральний показник оцінки інтенсивності кредитно-фінансової взаємодії на міжбанківському ринку	0,667	Високий
Інтегральний показник оцінки ефективності реалізації функцій банківської системи	0,536	Середній
Інтегральний показник оцінки структурних змін фінансових диспропорцій у банківській системі	0,572	Середній
Інтегральний показник оцінки фінансової стабільності банківської системи	0,589	Середній

**Складено автором за даними, що представлені у Дод. Ю*

Підсумовуючи відмітимо, що запропонована модель оцінювання фінансової стабільності банківської системи має ряд суттєвих переваг. По-перше, обґрунтовані індикатори не тільки достатньо повно охоплюють усі найважливіші аспекти з позиції системного підходу та властивості емерджентності банківської системи, а також є чутливими до дестабілізуючих імпульсів та сигналізують про настання кризи. По-друге, використання запропонованого інструментарію щодо якісної інтерпретації кількісної оцінки

фінансової стабільності банківської системи дозволяє обґрунтовувати комплекс дієвих регулюючих заходів відповідно до визначеного її рівня (низького, середнього чи високого).

Як зазначалося раніше, одним зі заходів забезпечення фінансової стабільності банківської системи є проведення стрес-тестування банків НБУ. За такий незначний проміжок часу, починаючи з 2018 року, досвід його проведення та отриманих результатів показав ряд своїх недоліків, зокрема:

- При визначенні мінімальних індивідуальних нормативів достатності капіталу Н2 та Н3, при яких банк не порушить нормативи НБУ за найгіршим сценарієм стрес-тесту, НБУ не бере до уваги фактичне значення основного та регулятивного капіталу станом на звітну дату. НБУ бере значення активів, зважених на ризик (RWA), на звітну дату, далі накладає на нього параметри стрес-тесту, у т.ч. переоцінку за курсом, відповідно, RWA у грн. еквіваленті значно зростають. В той же час вираховує мінімальні нормативні рівні для Н2 та Н3 як 10% та 7% відповідно від фактичних RWA на звітну дату і далі зменшує це значення у відповідності до стрес-тесту.

- НБУ не бере до уваги події, що відбулися після звітної дати. Наприклад, у Банка після погашення кредитного портфелю нормативи Н2 та Н3 станом на 01.09.21 зросли до 157,4% та 119,6% відповідно.

- Щороку постає проблема опрацювання великого масиву даних по діагностиці та складання висновків по банку аудиторською компанією, яка потребує більше часу і не співпадає практично зі строками складання річної фінансової звітності, яка виноситься на затвердження загальних зборів акціонерів. Враховуючи це, вважаємо за доцільне скасування необхідності, встановленого Положенням про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України, затвердженого постановою Правління НБУ від 22 грудня 2017 року №141 (зі змінами) (далі – Положення №141), затвердження Звіту «Щодо вимог інших законодавчих та нормативних актів» Загальними зборами акціонерів, та надання можливості затверджувати його Наглядовою Радою банку.

Підсумовуючи вищесказане, НБУ було б доцільно змінити методологію у наступних питаннях:

- При проведенні стрес-тестування брати до уваги фактичний рівень основного та регулятивного капіталу на звітну дату;
- Брати до уваги події, що відбулися після звітної дати;
- Передати повноваження затвердження звіту про діагностику від загальних зборів акціонерів до Наглядової Ради банку.

Враховуючи той факт, що сценарії, передбачені Положенням №141 є гіпотетичними, а також беручи до уваги анонсовані Регулятором ряд змін в частині підвищення вимог до капіталу, які мають бути імплементовані вже найближчим часом (в т.ч. частина вже впроваджена), вимога щодо необхідності докапіталізації банків за результатами стрес-сценаріїв створює одночасний більш ніж надмірний тиск на капітал банків та призводить до неефективності їх діючих бізнес-моделей.

Тому в рекомендаціях пропонуємо розглянути можливість щодо підписання так званої Угоди банківської установи та Регулятора із встановленням безумовних зобов'язань банку щодо здійснення плану заходів для формування буферу стабільності у випадку настання негативних тригерних подій (девальвація національної валюти, зниження рівня ВВП тощо), що передбачені моделлю стрес-тестування у відповідності до Положення №141, на період 2021-2023 років.

План заходів має бути направлений як на підвищення рівня капіталізації (внесення коштів акціонером, залучення коштів на умовах субординованого боргу, оптимізація адміністративно-господарських витрат за рахунок нерегулярних виплат (премії, маркетинг та реклама, благодійність тощо)), так і на забезпечення необхідного для здійснення безперебійного функціонування Банку рівня ліквідності (розміщення акціонером строкових вкладів, тимчасове призупинення кредитування та проведення перемовин з позичальниками щодо дострокового погашення заборгованості, продаж ОВДП тощо).

Паралельно з реалізацією заходів, направлених на підвищення рівня капіталу, Угода може передбачати ряд тимчасових обмежувальних заходів щодо здійснюваних Банком операцій, приклад в дод. Я.

Отже, пошуки складових комплексу заходів щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи України дало змогу дійти

висновку, що процес регулювання банківської діяльності в Україні в цілому та окремо забезпечення її фінансової стабільності в сучасних умовах потребує трансформації. Насамперед це стосується участі держави в капіталізації банків, удосконалення і забезпечення ефективності процесу рефінансування банків та надання стабілізаційних кредитів, управління банківськими ризиками. Важливими факторами є також політична стабілізація в країні, ефективна співпраця з міжнародними фінансовими організаціями та розроблення і виконання чіткої державної стабілізаційної програми. Також рекомендується відкоригувати Стратегію розвитку фінансового сектору, враховуючи вплив пандемії коронавірусу на ключові показники економіки, шляхом врегулювання питання кібербезпеки, посилення цифрової грамотності населення, запровадження так званого Е-резидентства, активізації кредитування малого та середнього підприємництва.

Дослідивши відмінність оцінки фінансової стабільності системи в цілому та окремого банку, проаналізувавши стан фінансової стабільності банківської системи за системою НБУ, виникла необхідність запропонувати використовувати модель оцінювання фінансової стабільності банківської системи з урахуванням властивості емерджентності (наявності у системи особливостей, не властивих її складовим окремо).

Окрім цього, рекомендовано змінити підходи до методології НБУ при проведенні стрес-тестування, зокрема брати до уваги фактичний рівень основного та регулятивного капіталу на звітну дату та події, що відбулися після звітної дати. З метою підвищення фінансової стабільності банків запропоновано створення Угоди банківської установи та НБУ із встановленням безумовних зобов'язань банку щодо здійснення плану заходів для формування буферу стабільності у випадку настання негативних тригерних подій. План заходів, передбачений в цій Угоді має бути направлений як на підвищення рівня капіталізації, так і на забезпечення необхідного для здійснення безперебійного функціонування Банку рівня ліквідності, а також може передбачати ряд тимчасових обмежувальних заходів щодо здійснюваних Банком операцій.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами досліджень, проведених в роботі, можна зробити наступні висновки.

1) Нами було розроблено авторський підхід до визначення терміну: фінансова стабільність банківської системи - це стан рівноваги між взаємодією фінансового ринку та банківським сектором під час несприятливих порушень (шоків), в якому ефективність забезпечення їх функціонування залишається незмінною, а саме: розподіл ресурсів, забезпечення здійснення своєчасних платежів та розвиток для подальшої мінімізації ризиків.

2) На фінансову стабільність банків впливає низка найрізноманітніших чинників, величину впливу яких не завжди можна виміряти кількісно, зокрема їх поділяють на зовнішні та внутрішні фактори і окремо деякі науковці виділяють капіталізацію банків. Комплексне врахування усіх чинників допомагає попередити низку проблем, підвищити фінансову стабільність і вивести установу на якісно вищий рівень її функціонування і розвитку.

3) Є декілька теоретичних підходів до оцінки фінансової стабільності банку, які можна об'єднати у дві групи: розроблені НБУ та розроблені науковцями. Найбільш використовуваними серед них вважають: розрахунок інтегрального показника фінансової стабільності банку, розрахунок агрегованого індикатора фінансової стабільності банку та рейтингова оцінка діяльності банку за методикою Mind.

4) Підсумовуючи дані проведеного аналізу фінансової стабільності банківської системи України можемо сказати, що загалом, діючі нині банківські установи України виконують усі нормативні вимоги Нацбанку та є достатньо капіталізованими й прибутковими у нинішній макроекономічній кон'юктурі. У 2020 рік банки увійшли з достатньо високими показниками, та стабільними характером банківської системи. Виконання нормативних вимог збільшило сукупну достатність капіталу банків, високий запас ліквідності дав банкам можливість покрити раптові відтоки коштів, що не допустило прояву ризику ліквідності.

5) Кореляційний аналіз залежності основних показників діяльності банків (ROA, ROE, NPL, обсяг кредитного портфелю) від впливу

макроекономічних показників продемонстрував, що існує тісна взаємозалежність діяльності банку та облікової ставки НБУ, середньозваженої ставки міжбанківського ринку, рівень непрацюючих кредитів та обсяг кредитного портфеля також мають сильний зв'язок зі середнім рівнем заробітної плати та рівнем безробіття, особливо чітко виражено це у 2020 років з початком впливу пандемії COVID-19 та скороченням кількості робочих місць.

6) Індекс фінансового стресу України швидко повернувся до рівня, що спостерігався до початку пандемії та зараз прямує до рекордно низького значення. Це частково пояснюється тим, що банки виявилися стійкими до коронакризи.

7) Проаналізувавши індикатори фінансової стійкості, встановили, що наразі всі показники в нормі, спостерігалось незначне погіршення у 2020 році, але ситуація швидко стабілізувалася. Це свідчить про підвищення здатності банків в повному обсязі та у встановлені терміни здійснювати розрахунки за своїми зобов'язаннями, а також про зростання можливостей банків для розширення діяльності й створення захисту від ризиків.

8) Проведений аналіз показників фінансової стійкості трьох досліджуваних банків показав, що всі вони мають задовільний фінансовий стан. Однак, банки мають певні проблеми, на які слід звернути увагу:

- АТ КБ «Приватбанк»: неоптимальне значення коефіцієнту участі власного капіталу, що свідчить про неспроможність банку самостійно покривати фінансові ризики та отримувати прибуток; низьке значення коефіцієнту кредитної активності на кінець 2020 року свідчить про те, що банк почав проводити агресивну ризиковану кредитну політику;

- АТ «Райффайзен Банк»: зростає рівень залежності банку від залучених коштів; коефіцієнт мультиплікатора капіталу останнім часом збільшується, що свідчить про зниження фінансової стабільності банку; коефіцієнт кредитної активності на кінець 2020 року суттєво нижче нормативного значення, що свідчить про слабку кредитну політику, що в подальшому може негативно відобразитися на прибутковості банку.

- АТ «ПУМБ»: рівень залучення ресурсів дещо перевищує значення норми впродовж аналізованого періоду, що свідчить про підвищення ризикованості банківської діяльності.

9) Стрес-тестування НБУ АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Райффайзен Банк» та АТ «ПУМБ» у 2019 році було пройдено успішно, банки не мають проблем з капіталом. З цього можемо сказати, що бізнес-моделі, які було затверджено і які реалізують наглядові ради, правління досліджуваних банків є життєздатними, банки можемо охарактеризувати стійкими до майбутніх криз.

10) Здійснивши оцінку фінансової стабільності банку за найбільш використовуваними методиками встановили, що всі три досліджувані банки мають високі показники, що свідчать про їх фінансову стабільність. Так, за методикою розрахунку інтегрального показника фінансової стабільності банку першість (серед досліджуваних банків) займає АТ КБ «Приватбанк», за методикою розрахунку агрегованого індикатора фінансової стабільності банку та за рейтинговою оцінкою діяльності банку, розрахованою за методикою Mind, лідирує вже впродовж декількох років – АТ «Райффайзен Банк».

З метою забезпечення фінансової стабільності банківської системи України були розроблені наступні пропозиції:

1) НБУ варто переймати практичні навички здійснення регулювання та нагляду за банківською діяльністю досвіду зарубіжних країн. Приклад Швейцарії, як однієї з найбільш надійних та стабільних банківських систем, концентрує увагу на вдосконаленні схеми захисту вкладів фізичних та юридичних осіб, на основі якої пропонується збільшити суму гарантування, також варто переглянути способи відшкодування коштів, що розміщені у банківських металах. З досвіду системи регулювання та нагляду Канади вважаємо, що варто перейняти регуляторну родзинку (вимогу) щодо включення в банківське законодавство пункту «захід сонця», що вимагає періодичної переоцінки та оновлення законів приблизно кожні десять років задля ефективного реагування на нові виклики фінансового середовища. Щодо Німеччини – спостерігається значне скорочення кількості банків, але не за рахунок ліквідації ненадійних банків, а через їх консолідацію, що варто взяти до уваги.

2) Практика впровадження стандартів Базелю III, показує, що його реалізація зміцнить фінансову стабільність світової банківської системи за рахунок поліпшення якості, підвищення обсягу і достатності власного капіталу та ліквідності на міжнародному рівні.

3) Рекомендовано відкоригувати Стратегію розвитку фінансового сектору, враховуючи вплив пандемії коронавірусу на ключові показники економіки, шляхом врегулювання питання кібербезпеки, посилення цифрової грамотності населення, запровадження так званого Е-резидентства, активізації кредитування малого та середнього підприємництва.

4) Запропоновано використовувати модель оцінювання фінансової стабільності банківської системи з урахуванням властивості емерджентності, основними перевагами якої є охоплення найважливіших аспектів з позиції системного підходу, що є чутливими до дестабілізуючих імпульсів та сигналізують про настання кризи.

5) Надано рекомендації щодо змін до методології НБУ при проведенні стрес-тестування, зокрема брати до уваги фактичний рівень основного та регулятивного капіталу на звітну дату та події, що відбулися після звітної дати. Окрім цього, запропоновано створення Угоди банківської установи та НБУ із встановленням безумовних зобов'язань банку щодо здійснення плану заходів для формування буферу стабільності у випадку настання негативних тригерних подій. План заходів, передбачений в цій Угоді має бути направлений як на підвищення рівня капіталізації, так і на забезпечення необхідного для здійснення безперебійного функціонування Банку рівня ліквідності, а також може передбачати ряд тимчасових обмежувальних заходів щодо здійснюваних Банком операцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лекарев С. В. Бизнес и безопасность. А-Я: толковый терминологический словарь. / под ред. А. И. Гурова, Б. С. Тетерина. М. : ЦКСИиМ, 1995. 336 с.
2. Щуревич О. І. Система банківського регулювання та нагляду в умовах відкритої економіки України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Львівський національний університет імені І. Франка. Львів, 2017. 250 с.
3. R. Ayadi, S.B. Naceur, B. Casu, B. Quinn Does Basel compliance matter for bank performance?. *Journal of Financial Stability*. April. 2016. № 23. P 15-32
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.
5. Дзюблюк О.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: Монографія / О.В. Дзюблюк, Р.В. Михайлюк. – Тернопіль, 2009. – 316 с.
6. Крупка М.І. Банківські операції : підручник / М.І. Крупка, Є.М. Андрущак, Н.Г. Пайтра; за ред. д-ра екон. наук, проф. М.І. Крупки. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 312с.
7. Маринич Т. О. Корпоративний аналіз індикаторів фінансової стабільності України. *Механізм регулювання економіки*. – 2010. – № 3. – Т. 1. – С. 218–226.
8. Благун І.І. Аналіз чинників фінансової стійкості банківської системи. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. – Херсон, 2013. – № 12(1). Том 2. – С. 10-16.
9. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз [та ін.]; заг. ред. А.М. Мороз; ДВНЗ «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». – 3-тє вид., переробл. і доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.
10. Висоцька Л. Напрямки формування комплексної статистичної системи показників ліквідності банків. *Банківська справа*. – 2005. – № 5. – С. 39–51.

11. Про Національний банк України. Закон України від 1999 р. № 679-ХІV. Дата оновлення: 16.10.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-ІХ Відомості Верховної Ради. 2019. № 44. Ст. 277. Дата оновлення: 28.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text>.
13. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. НБУ. 05.12.2019 URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf. (дата звертання: 14.09.2021).
14. Большой экономический словарь: 25000 терминов / под ред. А.Н. Азрилияна. М. : Институт новой экономики, 2004, 1376 с.
15. Thomas M. Eisenbach and Tanju Yorulmazer. Factors that Affect Bank Stability. Liberty Street Economics. FEBRUARY 26. 2014. URL: <https://libertystreeteconomics.newyorkfed.org/2014/02/factors-that-affect-bank-stability.html>
16. Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти: монографія. К.: КНЕУ. 2012. 256 с.
17. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: Монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 228 с.
18. Савлук М. І. Гроші та кредит : підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за заг. ред. М. І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2011. – 602 с.
19. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

20. Коваленко В.В. Методичні підходи до визначення рівня фінансової стійкості банківської системи. *Актуальні проблеми економіки*. – 2011. – № 7(121). – С. 232–240.
21. Mind: Рейтинг банків URL: <https://mind.ua/banks/rating>
22. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2020/>
23. Дані наглядової статистики. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision> (дата звернення 08.10.2021)
24. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (дата звернення 08.10.2021)
25. Елисеєва И.И. Общая теория статистики / И.И. Елисеєва, М.М. Юзбашев / — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 656 с.
26. Фінансова звітність АТ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost> (дата звернення 07.10.2021).
27. Фінансова звітність АТ «Райффайзен банк». URL: <https://raiffeisen.ua/?sl=%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення 07.10.2021).
28. Фінансова звітність АТ «ПУМБ». URL: https://about.pumb.ua/finance/annual_reports (дата звернення 07.10.2021).
29. Національний банк оприлюднив підхід до стрес-тестування банків у 2019 році [Електронний ресурс] // Прес-реліз НБУ. – 2019. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=89024933&cat_id=55838.
30. Банки переважно стійкі та добре капіталізовані попри минулорічну кризу – результати оцінки стійкості банків [Електронний ресурс] // Прес-реліз НБУ. – 2021. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rezultati-otsinki-stiykosti-bankiv-u-2021-rotsi>

31. Banks Operating in Canada. 14 July 2015 [Electronic resource] // Canadian Bankers Association. – Retrieved from : <http://www.cba.ca/en/component/content/category/61-banks-operating-in-canada>
32. Walter Engert, Ben S. C. Fung, Loretta Nott, & Jack Selody (1999). Restructuring the Canadian financial system: explanations and implications. Demographics and the «baby boom» generation. P. 148. Retrieved from <https://www.bis.org/publ/confp07g.pdf>
33. Офіційний сайт Швейцарський орган нагляду за фінансовим ринком FINMA. URL: <https://www.finma.ch/en/>
34. Бородюк О. Системи банківського нагляду зарубіжних країн [Електронний ресурс]. *Часопис «Незалежний аудитор»*. – Режим доступу : http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/996?view=material
35. Фомін І. Рейтингова оцінка комерційного банку в системі діагностики його конкурентоспроможності. *Вісник НБУ*. – 2012. – № 4. – С.11-13.
36. Хоружий Д. Сучасні тенденції впровадження положень Базелю III. *Вісник Національного банку України*. – 2015. – №4. – С. 60–65. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2015_4_19
37. Матлага Л. Еволюція регулювання фінансового сектору: від "Базель II" до "Базель IV". *Економічний аналіз*. – 2013. – №12. – Ч.2.
38. Sapir A. Why has COVID-19 hit different European Union economies so differently? – <https://www.bruegel.org/2020/09/>
39. Офіційний сайт банку Японії URL: <https://www.boj.or.jp/mopo/outline/qqe.htm/>
40. Act on Monitoring Financial Stability 20.07.2020. Офіційний сайт Deutsche Bundesbank. URL: <https://www.bundesbank.de/resource/blob/618350/1b4494390921fd85af258e4fc5d3ffad/mL/act-monitoring-financial-stability-data.pdf>
41. Звіт про фінансову стабільність Червень 2021 року. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report>

42. Лесик В. О. Оцінювання фінансової стабільності банківської системи з урахуванням властивості емерджентності. *Бізнес Інформ.* – 2017. – № 3. – С. 294–301.
43. Загорулько А. В. Чисельні методи у механіці – Суми : Вид-во СумДУ, 2008. – 186 с.
44. Толковый словарь русского языка: В 4 т. / Сост. В.В. Виноградов, Г.О. Винокур, Б.А. Ларин и др.; Под общ. ред. Д.Н. Ушакова. — М.: Рус. слово, 1994. — Т.4. — С.474.
45. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії [текст]: [монографія] / О.В. Литвиненко. — К.: ВКФ "Сатсанта", 2000. — 222 с
46. Енциклопедичний словник з державного управління / Уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. — К.: НАДУ, 2010. — 820 с
47. Варваренко Г. До питання визначення поняття «фінансова стабільність». *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України.* — № 1. — 2009. — С. 52—61.
48. Зверяков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків [текст] підручник. / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко, О. С. Сергєєва. – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 520 с.
49. Словник української мови / Академія наук Української РСР. Ін-т мов-ва ім. О. О. Потебні. / ред. : І. С. Назарова, О. П. Петровська, Л. Г. Скрипник, Л. А. Юрчук. К. : Наукова думка, 1978. Т. IX. 853 с.
50. Петриченко Л.Ю. Забезпечення фінансової стабільності комерційних банків України : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 08.04.01. Київ, 2004. 18 с.
51. Андрущак Є. М., Щуревич О. І. Ефективний банківський нагляд як передумова відновлення стійкого розвитку банківської системи Україн. *Бізнесінформ.* 2016. №9. С.178-183
52. Барановський О.І. Природа економічної безпеки комерційного банку. *Вісник Національного банку України.* 2014. № 7. С. 12–19.

53. Белінська Я.В. Фінансова стабільність: сутність та напрями забезпечення. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 4 (17). С. 57–67.
54. Беренич А.В. Механізм управління та фактори впливу на фінансову стійкість банку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 20. С. 918-923.
55. Довгань Ж. М. «Базель III» у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи. *Вісник УБС НБУ*. 2011. № 1. С. 224–294.
56. Благун І.І. Роль і місце банківської системи в умовах кризи. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* – Хмельницький, 2014. – №6. Том 1. – С. 162-165.
57. Барановський О.І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання: монографія. К.: КНТУ, 2009. 754 с.
58. Белінська Я. В., Биховченко В. П. Механізм забезпечення фінансової стабільності: структура, інструменти, напрями розвитку. *Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. щокварт. зб. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень*, 2012. № 1 (22). С. 72–84.
59. Основні показники діяльності банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> (дата звернення 05.10.2021)
60. Кредитний портфель банків скоротився, а прибуток зменшився внаслідок COVID-19 та карантину – Огляд банківського сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kreditniy-portfel-bankiv-skorotivsvya-a-pributokzmenshivsvya-vnaslidok-covid-19-ta-karantinu--oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата звернення: 08.10.2021)

ДОДАТКИ

Додаток А

Трактування поняття «стабільність»

№	Автор	Визначення
1	2	3
1.	Д. Ушаков [44]	Стабільність — це міцність, сталість, постійність.
2.	О. Литвиненко [45, с. 74]	Виділяє п'ять основних підходів до визначення стабільності. Згідно з цими підходами, стабільність розглядається як наслідок чогось, несамостійне, похідне поняття: 1. Стабільність як стан відсутності загрози нелегітимного насильства (Ф. Білі, К. Даудинг, Р. Кімблер, Д. Яворські). 2. Стабільність як відсутність змін уряду (Е. Циммерман). 3. Стабільність як відсутність змін у конституційному ладі, правилах гри (С. Хантингтон). 4. Стабільність як відсутність структурних змін (Д. Сіаринг). 5. Стабільність як стан балансу політичних сил (Дж. Лівелі).
3.	Г. Ситник [46, с. 389-390]	Стабільність — це такий стан системи зв'язків між різними суб'єктами, який характеризується певною цілісністю системи і її здатністю ефективно реалізовувати покладені на неї функції.
4.	О. Руденко [46, с. 671]	Стабільність — це такий стан, для якого характерна певна стійкість, єдність, цілісність, здатність до ефективних та конструктивних дій, який виявляється у відсутності криз.
5.	Г. Варваренко [47, с. 52—61]	Стабільність - здатність системи ефективно виконувати свої функції у довгостроковому періоді та в умовах невизначеності.

**Відмінності економічних понять «стабільність», «стійкість» та
«надійність» ***

Ознака	Стабільність	Стойкість	Надійність
Характеристика	Характеризується здатністю об'єкта зберігати стан рівноваги впродовж тривалого часу або повертатися до нього в разі порушення такого стану	Характеризується збалансованістю та здатністю об'єкта розвиватися та функціонувати під впливом як ендогенних, так і екзогенних факторів	Характеризується здатністю об'єкта постійно забезпечувати ефективну діяльність, вселяти довіру суб'єктам, які з ним співпрацюють, щодо реалізації їх інтересів
Суб'єкти оцінювання	Широке коло суб'єктів мікро- та макrorівня (клієнти, працівники, акціонери, держава)	Коло суб'єктів обмежене фахівцями (бізнес-аналітики, ризик-менеджери, топ-менеджери)	Коло суб'єктів обмежене зацікавленими в реалізації їх інтересів (клієнти, працівники, акціонери)
Критерії оцінювання	Єдиний критерій, який полягає в збереженні сталості показників	Стандартизований набір критеріїв (фінансові показники із пороговим значеннями)	Широкий набір критеріїв, який залежить від поставленої цілі та суб'єктів

**Складено автором за даними [48, ст.11]*

Трактування поняття «фінансова стабільність»

№	Автор	Визначення
1	2	3
1.	Закон України «Про Національний банк України»	Фінансова стабільність - стан фінансової системи, в якому вона здатна належним чином забезпечити можливість ефективно виконувати свої ключові функції, такі як фінансове посередництво та забезпечення здійснення платежів, і таким чином сприяти стійкому економічному зростанню, а також протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку.
2.	Резервний банк Австралії	Стабільна фінансова система – це система, в якій фінансові посередники, ринки та ринкова інфраструктура забезпечують безперервний потік грошових коштів між власниками заощаджень і інвесторами, сприяючи таким чином зростанню економічної активності.
3.	Бундесбанк Німеччини	Фінансова стабільність описує стійкий стан, в якому фінансова система ефективно виконує свої ключові функції, зокрема розподіл ресурсів та зниження ризиків, а також проведення платежів.
4.	Центральний банк Угорщини	Фінансова стабільність – це стан, за якого фінансова система, а саме ключові фінансові ринки та інституційна структура фінансової системи є стійкими до економічних потрясінь та в змозі плавно виконувати свої основні функції: фінансове посередництво, управління ризиками і безперервне проведення платежів.
5.	Національний Банк Польщі	Під стабільністю фінансової системи розуміється стан, при якому фінансова система виконує свої функції постійно та ефективно, навіть у випадку несподіваних та несприятливих порушень значного масштабу.
6.	Національний Банк Чехії	Фінансова стабільність як ситуація, в якій фінансова система виконує свої функції без серйозних порушень та несприятливих наслідків для поточного та майбутнього розвитку економіки в цілому, демонструючи при цьому високий ступінь стійкості до шоків.
7.	Національний Банк Норвегії	Фінансова стабільність передбачає фінансову систему, стійку до шоків і, таким чином, здатну направляти кошти, виконувати платежі та ефективно розподіляти ризик.
8.	Центральний банк Угорщини	Фінансова стабільність – це стан, за якого фінансова система, а саме ключові фінансові ринки та інституційна структура фінансової системи є стійкими до економічних потрясінь та в змозі плавно виконувати свої основні функції: фінансове посередництво, управління ризиками і безперервне проведення платежів.
9.	Н. Шелудько	Фінансова стабільність – якісна інтегральна характеристика спроможності установи ефективно виконувати свої функції та забезпечувати цілеспрямований розвиток шляхом трансформації ресурсів та мінімізації ризиків, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Закінчення дод.Б

10.	О. Барановський	Фінансова стабільність – здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам, зберігаючи стійку рівновагу і надійність протягом часу.
11.	Е. Крокетт	Фінансова стабільність – це відсутність нестабільності, ситуації, в якій економічна діяльність знаходиться під негативним впливом коливань цін фінансових активів або нездатності фінансових установ виконувати свої зобов'язання.
12.	Л. Петриченко	Поняття «фінансова стабільність банку» характеризує такий стан усієї сукупності фінансових відносин банківської установи, що забезпечує неперервне функціонування та розвиток.
13.	П. Шпіка	Фінансова стабільність – процес, який включає достовірну оцінку фінансових ризиків та ефективну систему управління ними з використанням новаторського підходу.
14.	І. Благун	Фінансова стабільність – це здатність тієї чи іншої системи зберігати певні властивості та характеристики незмінними або майже незмінними.
15.	Національний інститут стратегічних досліджень	Фінансова стабільність - спроможність фінансової системи ефективно виконувати свої функції, зокрема забезпечувати ефективний розподіл ресурсів», акцентуючи увагу на стабільності учасників фінансових відносин.

*Складено автором за даними [4-5,20, 49-56]

Рис. В.1 Фактори, що впливають на фінансову стабільність банківської системи [57, с. 495]

Таблиця В.1

Характеристика зовнішніх факторів, що впливають на фінансову стабільність банківської системи [8, с. 14], [58, с. 83]

Група зовнішніх факторів	Складові групи	Характеристика
Економічні	інвестиційний клімат	забезпечує послаблення інфляції, забезпечення оптимальних процентів за депозитами і вкладеннями, зниження відсоткових ставок за кредитами, скорочення заборгованості та зростання споживчого попиту населення
	стан платіжного балансу країни	чітко відображає економічне становище країни, широко використовується в інтересах прогнозування і макроекономічного регулювання діяльності банків, допомагає в проведенні виваженої курсової політики та забезпечення стабілізаційного функціонування банків
	податкова політика	дозволяє створити економічну ефективність і соціальну справедливість, гарантування стабільності податкового законодавства, яке відображається у податковому кодексі і оптимально пов'язати інтереси держави з інтересами банківського сектору
	стан економіки	суттєво впливає на рівень захищеності банківського сектору та ступінь реагування на зміни в економічній ситуації країни

Закінчення дод.В

Соціально-політичні	соціальна стабільність	враховуючи цей чинник, створюється гармонізація інтересів банківського сектору і держави в цілому, соціально-психологічне сприйняття цілей, методів, принципів і форм державного управління соціальною сферою банківської системи в Україні
	стабільність уряду	забезпечить стабільне функціонування діяльності банків шляхом чіткої та стабільної роботи уряду країни
	політична стабільність	передбачається стан рівноваги, збалансованості банківської системи і політичних інститутів як суб'єктів владних відносин, оптимального політичного рішення, яке дасть змогу з мінімальними втратами зберегти досягнуте банками становища
Фінансові	процентна політика НБУ	дозволяє сформувати процентну політику як єдиного поняття грошово-кредитної політики, забезпечує управління банківською системою і банківською діяльністю, чинне законодавство сприятиме консолідації не лише банківського права, але і суспільного економічного життя в цілому
	кредитна політика НБУ	підтримує стабільність національної валюти, стабілізується вартість національних грошей як на внутрішньому ринку через зниження темпів інфляції, так і на зовнішньому через укріплення її обмінного курсу
	валютна політика НБУ	спрямована на забезпечення макроекономічної стабільності та створення умов довіри внутрішньої економіки й іноземного бізнесу до національної валюти, стимулювання розвитку експорту, повернення в країну заробленої іноземної валюти, забезпечення стабільного функціонування національної валютної системи, сприяння збалансованості платіжного балансу, гармонізації інтересів експортерів та імпортерів
	стан грошового ринку	дає змогу здійснювати накопичення, оборот, розподіл і перерозподіл грошового капіталу
	величина валютних резервів НБУ	достатній обсяг валютних резервів забезпечить економічну самостійність та стабільну діяльність банків

- Характеризується збалансованістю розподілу ресурсів, забезпеченням здійснення своєчасних платежів, здатністю зберігати стійку рівновагу та надійність протягом тривалого часу;
- В разі настання тригерних подій має здатність швидко повернутися у стан рівноваги, при цьому зазнає незначних втрат та мінімізує ризики;
- Задовільний їх стан сприяє подальшому розвитку економіки країни.

- Банкрутство чи неналежне функціонування банку (особливо системно важливого) може призвести до виникнення системних ризиків;
- Концентрація значних обсягів капіталу банку, його активів та зобов'язань, що характеризується значним обсягом та складністю операцій має значний вплив на стабільність усієї фінансової системи;
- Не тільки фінансова стабільність окремого банку може впливати на фінансову стабільність банківської системи, а й навпаки, причому цей вплив може бути як позитивним (для конкретного банку, наприклад, приплив клієнтів та збільшення активів), так і негативним (внаслідок нестабільної фінстабільності банківської системи НБУ може підвищувати вимоги (нормативи) і до стабільно функціонуючих банків)

Рис. 1.3 Спільні та відмінні риси фінансової стабільності банківської системи та окремого банку*

*Складено автором за даними [19, 53, 58]

**Динаміка показників фінансового стану банків України
у 2018-2020 рр. [59]**

Показник	На кінець року			Відхилення(+,-), 2019 / 2018		Відхилення(+,-), 2020 / 2018	
	2018	2019	2020	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Кількість діючих банків	77	75	74	-2	97,40	-3	96,10
Чисті активи, млрд. грн.	1320,11	1404,00	1754,74	83,89	106,35	434,63	132,92
Кредитний портфель, млрд. грн.	1144,90	1061,87	980,50	-83,03	92,75	-164,4	85,64
Капітал, млрд. грн.	149,40	197,36	212,58	47,96	132,10	63,18	142,29
Із нього: статутний капітал, млрд. грн.	465,04	470,50	480,61	5,46	101,17	15,57	103,35
Зобов'язання, млрд. грн.	1170,71	1206,64	1542,16	35,93	103,07	371,45	131,73
Доходи, млрд. грн.	204,55	243,10	250,17	38,55	118,85	45,62	122,30
Витрати, млрд. грн.	182,21	184,75	210,44	2,54	101,39	28,23	115,49
Результат діяльності, млрд.грн.	22,34	58,35	39,73	36,01	261,19	17,39	177,84
Рентабельність активів, %	1,66	4,72	2,93	3,06	284,34	1,27	176,51
Рентабельність капіталу, %	14,32	37,37	22,92	23,05	260,96	8,6	160,06

Рис. Д.1 Динаміка темпів зростання кредитів наданих клієнтам у розрізі фізичних осіб та суб'єктів господарювання за період з 01.02.2019 р. по 01.03.2021 р. [60]

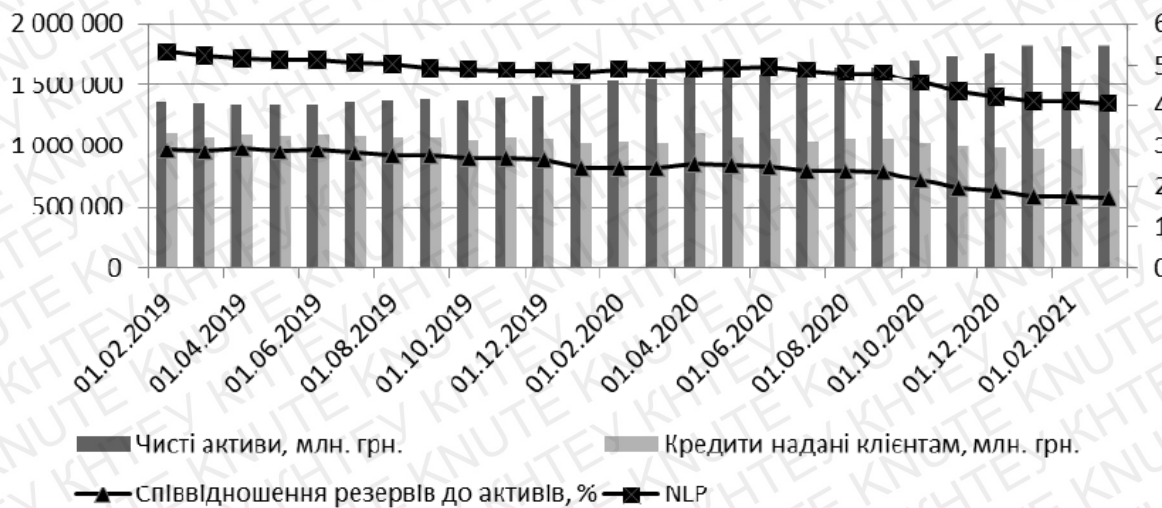

Рис. Д. Динаміка показників, що характеризують кредитну діяльність банків України за період з 01.02.2019 р. по 01.03.2021 р. [60]

Економічні нормативи, встановлені Національним банком

України [24]

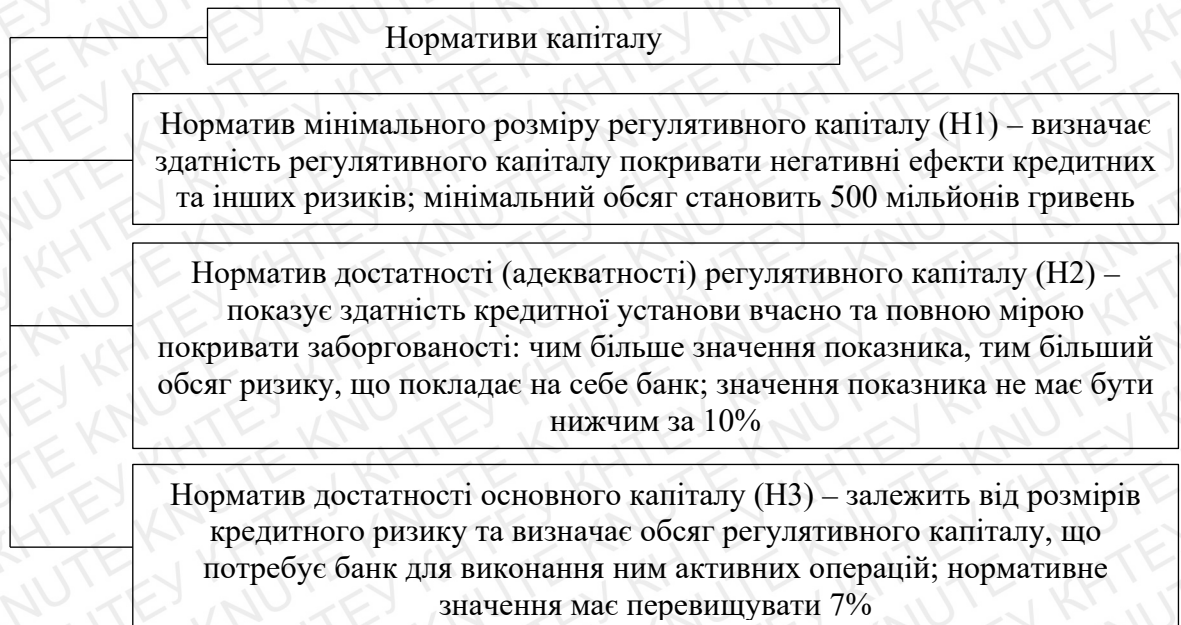

Рис. Е.1 Нормативи капіталу вітчизняних банків

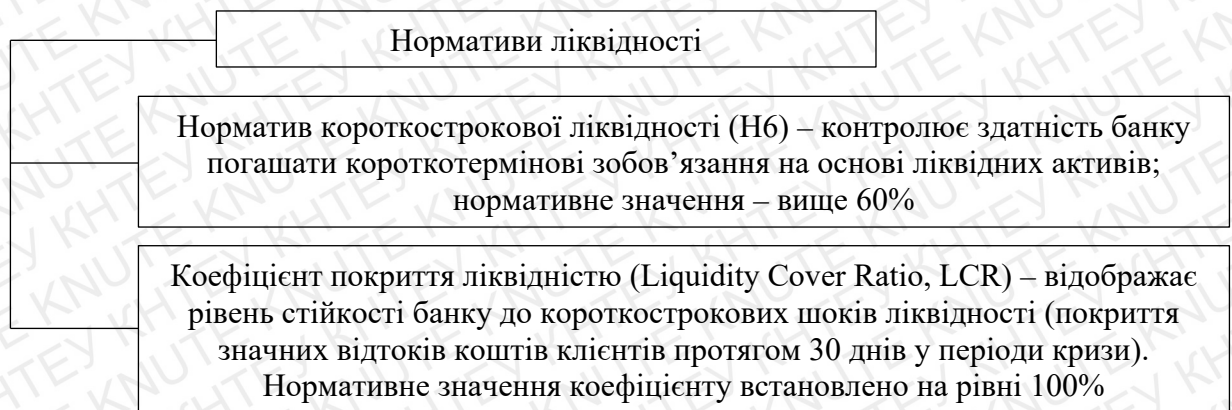

Рис. Е.2 Нормативи ліквідності вітчизняних банків

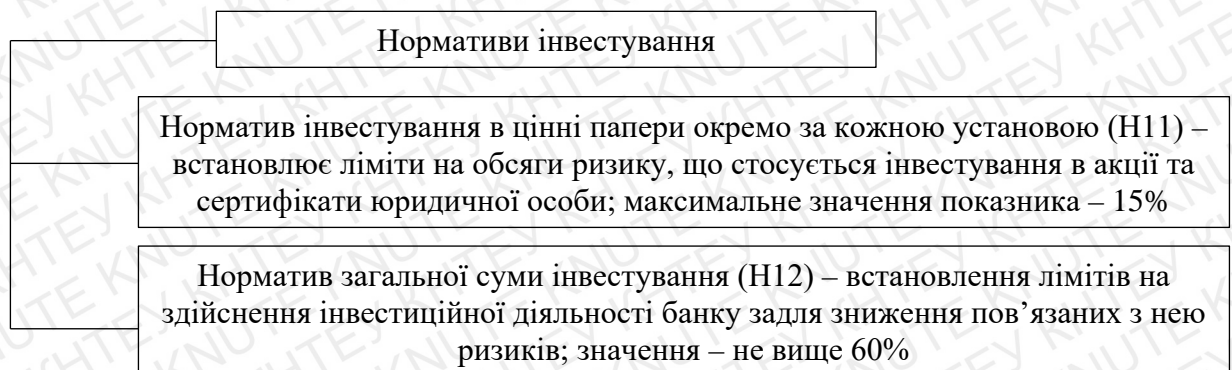

Рис. Е.3 Нормативи інвестування вітчизняних банків

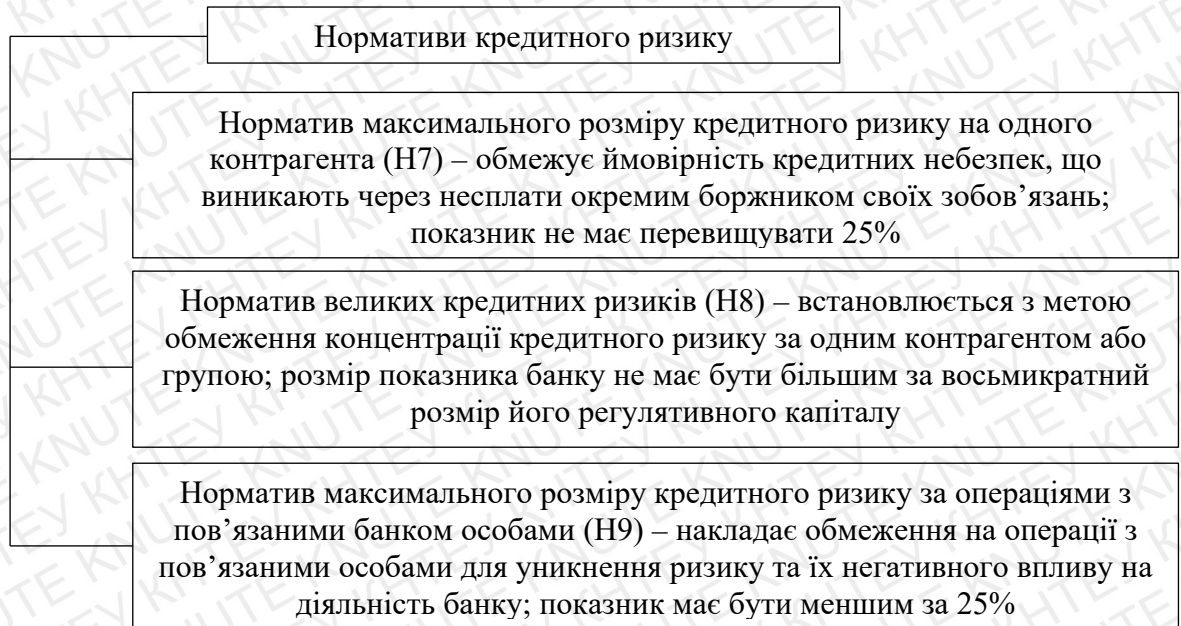

Рис. Е.4 Нормативи кредитного ризику вітчизняних банків

Динаміка економічних нормативів банківської системи України в 2018-2020 рр.*

Норматив		2018	2019	2020	Відхилення, +/-	
					2019/2018	2020/2018
H1	Регулятивний капітал (млн грн)	126116,7	150313,8	182283,6	24197,1	56166,9
H2	Норматив достатності регулятивного капіталу (не менше 10%)	16,18	19,66	21,98	3,48	5,8
H3	Норматив достатності основного капіталу (не менше 7%)	10,4	13,50	15,67	3,1	5,27
H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20%)	68,7	-	-	-68,7	-68,7
H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	99,1	-	-	-99,1	-99,1
LCR	Коефіцієнт покриття ліквідністю (Нормативне значення встановлено на рівні 100%)	-	100	100	100	100
H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60%)	93,52	94,35	86,82	0,83	-6,7
H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25%)	19,83	17,61	19,14	-2,22	-0,69
H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	176,23	105,00	87,39	-71,23	-88,84
H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25%)	10,41	7,02	4,10	-3,39	-6,31
H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15%)	0,0009	0,0002	0,0002	-0,0007	-0,0007
H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60%)	0,2	0,13	0,10	-0,07	-0,1

*Складено автором за даними [23]

Вихідні дані для побудови кореляційної залежності показників діяльності банків та деяких макроекономічних показників України [22, 23]

Аналізований період	Показники діяльності банків				Макроекономічні показники України						
	ROA, %	ROE, %	NPL, %	Обсяг кредитного портфелю банків, млн грн	Рівень безробіття, %	Середня заробітна плата, грн	Облікова ставка НБУ, %	Середньозважена ставка міжбанківського ринку, %	Валютний курс, грн	Інфляція, %	ВВП, млн грн
2016	-12,6	-116,74	49,80%	1005923	9,7	6475	14	14 (UIIR)	27,19	112,4	2383182
2017	-1,94	-15,96	54,50%	1042798	9,9	8777	13,5	14,5	28,06	113,7	2982920
2018	1,65	10,73	52,80%	1118618	9,1	10573	18	18	27,69	109,8	3558706
2019	4,35	34,18	48,40%	1033539	8,6	12264	15,5	13,5	23,29	104,1	3974564
2020	2,54	19,97	41,00%	963664	9,9	14179	6	6 (UONIA)	28,26	105	4194102
II квартал 2021	3,26	28,6	37,20%	996482	10,3	14313	7,5	7,5	27,18	100,2	1169438

**Кореляція показника «Рентабельність активів (ROA)» з
макроекономічними показниками України***

Показник	Кореляція
Рівень безробіття	-0,204634897
Середня заробітна плата	0,868191921
Облікова ставка НБУ	-0,214367173
Середньозважена ставка міжбанківського ринку	-0,29657965
Валютний курс	-0,27119454
Інфляція	-0,689061797
ВВП	0,283574214

*Складено та розраховано автором за даними [22,23]

Таблиця Л. 1.2

**Кореляція показника «Рентабельність капіталу (ROE)» з
макроекономічними показниками України***

Показник	Кореляція
Рівень безробіття	-0,173804618
Середня заробітна плата	0,866782811
Облікова ставка НБУ	-0,229743678
Середньозважена ставка міжбанківського ринку	-0,305570419
Валютний курс	-0,248936263
Інфляція	-0,681617945
ВВП	0,263779791

*Складено та розраховано автором за даними [22,23]

**Індикатори фінансової стійкості установ банківської системи
України у 2016-2021 рр., % [23]**

	Індикатор	2016	2017	2018	2019	2020	ІІ квартал 2021
I1	Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів	12,69	16,10	16,18	19,66	21,98	21,65
I2	Співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів	8,96	12,12	10,52	13,50	15,67	16,12
I3	Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу	89,37	70,18	60,20	25,28	21,91	21,09
I4	Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	30,47	54,54	52,85	48,36	41,00	37,18
I6	Норма прибутку на активи	-12,47	-1,76	1,60	4,70	2,77	3,56
I7	Норма прибутку на капітал	-122,17	-15,34	14,61	37,55	21,68	30,99
I8	Співвідношення процентної маржі до валового доходу	45,94	50,20	52,02	47,39	45,00	54,39
I9	Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу	60,91	76,14	61,92	55,58	60,79	62,02
I10	Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	48,53	53,94	51,14	72,28	69,10	70,87
I11	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	92,09	98,37	93,52	94,35	86,82	89,72
I12	Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	57,07	43,31	46,99	47,44	32,85	32,69

Додаток Н

Динаміки частки досліджуваних банків в групі та в системі впродовж 2016-2021 рр.*

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	I півріччя 2021
Активи						
УСЬОГО, тис грн	1 258 643 603	1 876 037 016	1 934 709 572	1 981 594 495	2 205 914 934	2 249 300 922
АТ КБ "ПриватБанк"	218 598 788	484 897 168	525 247 759	552 058 120	566 179 320	548 750 291
Усього по групі банків з державною часткою, тис грн	644 456 654	1 085 828 652	1 140 890 228	1 196 779 180	1 232 616 022	1 207 065 786
Частка банку в групі, %	33,92	44,66	46,04	46,13	45,93	45,46
Частка банку в системі, %	17,37	25,85	27,15	27,86	25,67	24,40
АТ "Райффайзен Банк"	55 999 735	79 246 881	83 664 318	95 158 660	113 628 317	122 471 901
Усього по групі банків іноземних банківських груп, тис грн	425 427 159	524 326 007	543 875 948	538 696 908	637 170 453	650 121 039
Частка банку в групі, %	13,16	15,11	15,38	17,66	17,83	18,84
Частка банку в системі, %	4,45	4,22	4,32	4,80	5,15	5,44
АТ "ПУМБ"	44 552 608	54 632 098	59 336 157	63 215 305	80 871 344	95 833 419
Усього по групі банків з приватним капіталом, тис грн	157 654 132	265 882 358	225 848 104	246 118 407	336 128 459	392 114 097
Частка банку в групі, %	28,26	20,55	26,27	25,68	24,06	24,44
Частка банку в системі, %	3,54	2,91	3,07	3,19	3,67	4,26
Зобов'язання						
УСЬОГО, тис грн	1 142 209 225	1 190 513 134	1 221 421 479	1 293 377 206	1 613 380 920	1 683 544 448
АТ КБ "ПриватБанк"	207 713 564	233 732 271	250 575 117	259 577 012	334 115 653	327 310 928
Усього по групі банків з державною часткою, тис грн	607 004 349	656 909 838	680 339 830	733 524 288	864 764 994	869 191 748
Частка банку в групі, %	34,22	35,58	36,83	35,39	38,64	37,66
Частка банку в системі, %	18,19	19,63	20,52	20,07	20,71	19,44

Продовження дод.Н

АТ "Райффайзен Банк"	45 927 657	61 203 424	67 524 500	79 202 452	98 656 244	107 372 150
Усього по групі банків іноземних банківських груп, тис грн	369 420 833	387 289 419	352 951 191	371 889 597	472 425 669	486 666 048
Частка банку в групі, %	12,43	15,80	19,13	21,30	20,88	22,06
Частка банку в системі, %	4,02	5,14	5,53	6,12	6,11	6,38
АТ "ПУМБ"	40 504 312	41 659 068	43 547 322	46 369 841	65 579 942	80 167 290
Усього по групі банків з приватним капіталом, тис грн	135 847 209	146 313 876	171 451 917	187 963 321	276 190 258	327 686 651
Частка банку в групі, %	29,82	28,47	25,40	24,67	23,74	24,46
Частка банку в системі, %	3,55	3,50	3,57	3,59	4,06	4,76
Капітал						
УСЬОГО, тис грн	116 434 377	157 363 515	145 741 248	199 920 612	209 459 609	208 923 583
АТ КБ "ПриватБанк"	10 885 224	24 793 901	31 462 233	54 528 931	52 823 921	43 731 439
Усього по групі банків з державною часткою, тис грн	37 452 306	76 271 173	64 450 447	91 503 497	93 897 231	85 356 700
Частка банку в групі, %	29,06	32,51	48,82	59,59	56,26	51,23
Частка банку в системі, %	9,35	15,76	21,59	27,28	25,22	20,93
АТ "Райффайзен Банк"	10 072 078	10 904 638	11 622 970	13 015 808	12 891 676	13 123 968
Усього по групі банків іноземних банківських груп, тис грн	56 006 326	61 372 793	60 406 396	72 859 364	77 555 355	81 194 860
Частка банку в групі, %	17,98	17,77	19,24	17,86	16,62	16,16
Частка банку в системі, %	8,65	6,93	7,98	6,51	6,15	6,28
АТ "ПУМБ"	4 048 295	4 873 260	6 317 869	9 067 377	9 684 011	10 345 451
Усього по групі банків з приватним капіталом, тис грн	21 806 923	19 719 549	30 103 001	35 557 750	38 007 024	42 372 023
Частка банку в групі, %	18,56	24,71	20,99	25,50	25,48	24,42
Частка банку в системі, %	3,48	3,10	4,33	4,54	4,62	4,95

Закінчення дод. Н

Прибуток після оподаткування						
УСЬОГО, тис грн	-195 658 445	-28 102 567	17 079 998	58 356 215	39 726 654	30 077 103
АТ КБ "ПриватБанк"	-164 471 701	-23 914 052	12 798 275	32 609 220	24 302 225	11 611 500
Усього по групі банків з державною часткою, тис грн	-164 676 342	-21 939 555	14 617 923	34 231 714	21 887 655	13 972 413
Частка банку в групі, %	99,88	109,00	87,55	95,26	111,03	83,10
Частка банку в системі, %	84,06	85,10	74,93	55,88	61,17	38,61
АТ "Райффайзен Банк"	3 820 644	4 468 581	5 087 934	4 748 714	4 074 830	2 333 694
Усього по групі банків іноземних банківських груп, тис грн	-29 524 772	-7 058 453	3 618 913	19 009 175	12 499 171	10 340 384
Частка банку в групі, %	-12,9	-63,31	140,6	25,0	32,6	22,6
Частка банку в системі, %	-2,0	-15,90	29,8	8,1	10,3	7,8
АТ "ПУМБ"	367 011	785 827	2 008 508	2 603 718	2 608 093	1 984 694
Усього по групі банків з приватним капіталом, тис грн	-38 565	895 442	4 102 231	5 115 326	5 339 829	5 764 306
Частка банку в групі, %	-951,68	87,76	48,96	50,90	48,84	34,43
Частка банку в системі, %	-0,19	-2,80	11,76	4,46	6,57	6,60

*Складено та розраховано автором за даними [23]

Алгоритм розрахунку показників, що характеризують фінансову стабільність банку

№ п/п	Найменування показника	Алгоритм розрахунку
Коефіцієнти фінансової стійкості		
1	Коефіцієнт надійності	Співвідношення капіталу (К) до залучених коштів (Зк)
2	Коефіцієнт фінансового важеля	Співвідношення зобов'язань банку (З) і капіталу (К)
3	Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	Співвідношення капіталу (К) і загальних активів (А)
4	Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	Співвідношення активів (А) і акціонерного капіталу (Кацк)
Коефіцієнти ділової активності		
1	Коефіцієнт рівня дохідних активів	Співвідношення дохідних активів (Ад) і загальних активів (А)
2	Коефіцієнт кредитної активності	Співвідношення кредитного портфелю (КР) і загальних активів (А)
3	Рівень залучення ресурсів	Співвідношення зобов'язань (З) і пасивів (П)

**Основні показники досліджуваних банків, що необхідні для діагностики
їх фінансової стабільності за 2016-2020 рр., млн.грн.**

Показники	2016	2017	2018	2019	2020
АТ КБ «Приватбанк»					
Власний капітал (К)	(882)	24 793	31 464	54 529	52 825
Залучені кошти (Зк)	181 133	212 750	231 055	240 621	312 708
Зобов'язання (З)	206 065	230 012	246 584	255 194	329 700
Загальні активи (А)	205 183	254 805	278 048	309 723	382 525
Акціонерний капітал (Какц)	50 695	206 060	206 060	206 060	206 060
Дохідні активи (Ад)	30 159	25 296	27 360	45 894	49 911
Кредитний портфель (КР)	43 583	38 335	50 140	59 544	55 021
Пасиви (П)	205 183	254 805	278 048	309 723	382 525
АТ «Райффайзен Банк»					
Власний капітал (К)	9 020	10 840	11 691	13 015	12 891
Залучені кошти (Зк)	44 103	52 272	58 359	66 748	88 244
Зобов'язання (З)	48 343	56 176	62 109	69 770	94 395
Загальні активи (А)	57 364	67 016	73 800	82 786	107 287
Акціонерний капітал (Какц)	9 196	10 887	11 721	13 015	12 891
Дохідні активи (Ад)	10 292	10 297	10 362	15 765	13 542
Кредитний портфель (КР)	27 923	37 348	47 317	47 352	45 743
Пасиви (П)	57 364	67 016	73 800	82 786	107 287
АТ «ПУМБ»					
Власний капітал (К)	4 048	4 873	6 317	9 067	9 684
Залучені кошти (Зк)	33 185	37 194	39 780	42 752	57 515
Зобов'язання (З)	40 504	41 659	43 547	46 369	65 579
Загальні активи (А)	44 552	46 532	49 865	55 437	75 263
Акціонерний капітал (Какц)	3 294	3 294	3 294	3 294	4 780
Дохідні активи (Ад)	2 375	2 678	2 686	9 671	14 534
Кредитний портфель (КР)	24 755	25 495	27 244	32 886	37 573
Пасиви (П)	44 552	46 532	49 865	55 437	75 263

*Складено автором за даними [26-28]

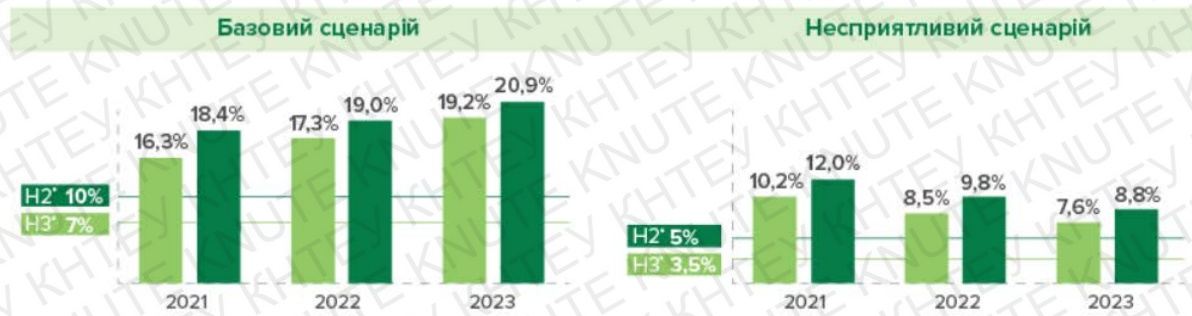

Рис. С.1 Результати стрес-тестування банків у 2021 році [19]

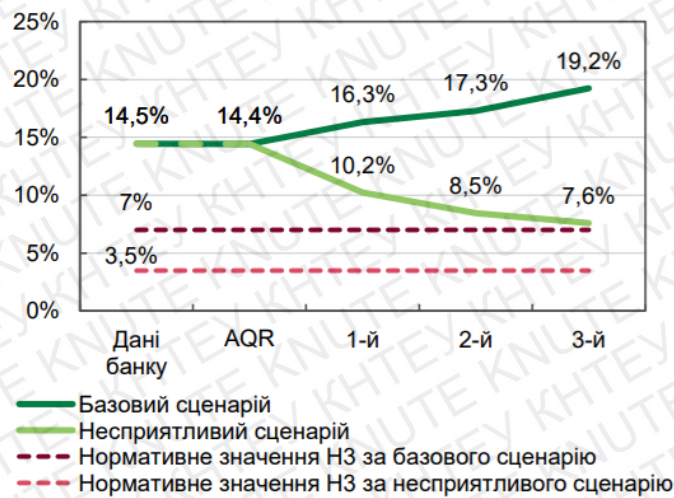

Рис. С.2 Середньозважені оцінки нормативу достатності основного капіталу банків (H3) за результатами стрес-тесту 2021 року [19]

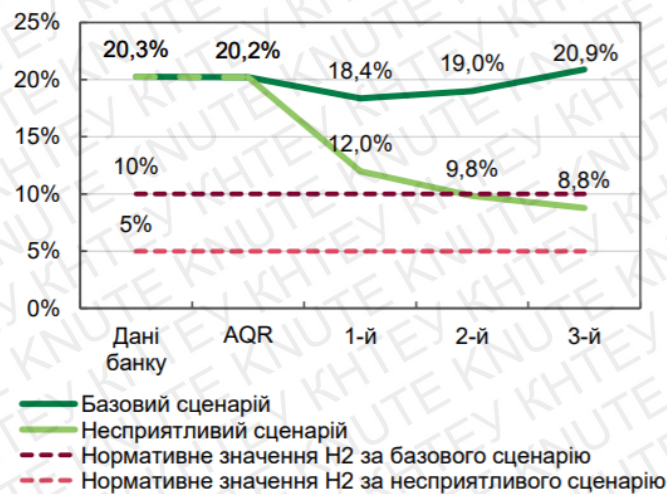

Рис. С.2 Середньозважені оцінки нормативу достатності регулятивного капіталу банків (H2) за результатами стрес-тесту 2021 року [19]

**Основні економічні нормативи АТ «ПУМБ», АТ «Райффайзен Банк» та
АТ КБ «Приватбанк» за 2020 рік**

Нормативи	АТ «ПУМБ»	АТ КБ «Приватбанк»	АТ «Райффайзен Банк»	Норма, %
H2	18,39	28,09	21,91	15
H3	13,33	14,06	15,75	7
H6	98,28	92,92	89,06	60
H7	9,86	9,62	11,43	25
H9	6,06	0,16	11,43	25
H11	0,12	0,06	0,09	15
H12	0,15	0,07	0,08	60

*Складено автором за даними [26-28]

Таблиця Т.2

**Розрахунок інтегральних показник фінансової стабільності (IFS)
досліджуваних банків за 2020 рік***

Показник	Досліджуваний банк	Розрахунок	Результат
IFS	АТ КБ «ПриватБанк»	$\sqrt[7]{\frac{28,09}{15} + \frac{14,06}{7} + \frac{92,92}{60} + \frac{9,62}{25} + \frac{0,16}{25} + \frac{0,06}{15} + \frac{0,07}{60}} = ,$ $= \sqrt[7]{1,873 + 2,001 + 1,549 + 0,385 + 0,006 + 0,004 + 0,0012} =$ $= \sqrt[7]{5,8552}$	1,028
IFS	АТ «Райффайзен Банк»	$\sqrt[7]{\frac{21,91}{15} + \frac{15,75}{7} + \frac{89,06}{60} + \frac{11,43}{25} + \frac{11,43}{25} + \frac{0,09}{15} + \frac{0,08}{60}} = ,$ $= \sqrt[7]{1,461 + 2,25 + 1,484 + 0,457 + 0,457 + 0,006 + 0,001} =$ $= \sqrt[7]{6,116}$	1,014
IFS	АТ «ПУМБ»	$\sqrt[7]{\frac{18,39}{15} + \frac{13,33}{7} + \frac{92,28}{60} + \frac{9,86}{25} + \frac{6,06}{25} + \frac{0,12}{15} + \frac{0,15}{60}} = ,$ $= \sqrt[7]{1,226 + 1,904 + 1,638 + 0,394 + 0,242 + 0,008 + 0,0025} =$ $= \sqrt[7]{5,4145}$	1,013

*Складено та розраховано автором за даними [26-28]

**Розрахунок агрегованого індикатору фінансової стабільності
досліджуваних банків за 2020 рік***

I етап - нормування економічних нормативів Н2-Н6		
Досліджуваний банк	Розрахунок	Результат
АТ «ПУМБ»	$K_i = \frac{18,39-13,33}{13,33} + \frac{98,28-13,33}{13,33} = 0,379 + 6,37$	6,751
АТ КБ «Приватбанк»	$K_i = \frac{28,09-14,06}{14,06} + \frac{92,92-14,06}{14,06} = 0,99 + 5,61$	6,59
АТ «Райффайзен Банк»	$K_i = \frac{21,91-15,75}{15,75} + \frac{89,06-15,75}{15,75} = 0,391 + 4,65$	5,041
II етап - нормування економічних нормативів Н7-12		
Досліджуваний банк	Розрахунок	Результат
АТ «ПУМБ»	$K_i = \frac{9,86-0,12}{0,12} + \frac{6,06-0,12}{0,12} + \frac{0,15-0,12}{0,12} = 81,16 + 49,5 + 0,25$	130,91
АТ КБ «Приватбанк»	$K_i = \frac{9,62-0,06}{0,06} + \frac{0,16-0,06}{0,06} + \frac{0,07-0,06}{0,06} = 159,33 + 1,66 + 0,167$	161,16
АТ «Райффайзен Банк»	$K_i = \frac{11,43-0,08}{0,08} + \frac{11,43-0,08}{0,08} + \frac{0,09-0,08}{0,08} = 141,875 + 141,875 + 0,125$	283,875
III етап - визначення агрегованого показника		
Досліджуваний банк	Розрахунок	Результат
АТ «ПУМБ»	$\sqrt{6,751 * 130,91}$	29,73
АТ КБ «Приватбанк»	$\sqrt{6,59 * 161,16}$	32,59
АТ «Райффайзен Банк»	$\sqrt{5,041 * 283,875}$	37,83

*Складено та розраховано автором за даними [26-28]

Додаток Ф

Таблиця Ф.1

Розрахунок рейтингу життєздатності АТ «Райффайзен Банк» за методикою Mind станом на 01.10.2021 року*

АТ "Райффайзен Банк"						
Вихідні дані станом на 01.10.2021						тис грн
<i>EQ – власний капітал</i>						14 414 842
<i>EQ avg – усереднений власний капітал за останні 12 місяців</i>						13 153 707
<i>L – кредити (з урахуванням резервів під кредитні ризики)</i>						60 297 614
<i>LIAB – чисті зобов'язання</i>						108 495 489
<i>LiqA – грошові кошти та їхні еквіваленти</i>						15 277 479
<i>NetA – чисті активи (загальні активи, скориговані на сформовані резерви)</i>						123 073 106
<i>NPL – недіючі кредити (раніше -сума за кредитними операціями IV і V категорій якості, зараз – кредити 5 (10) класу)</i>						1 721 703
<i>PROF_уоу – фінансовий результат (прибуток або збиток) за останні 12 місяців</i>						3 636 620
№	Фактор	Показник	Формула*	Розрахунок	Діапазони присвоєння балів	Вага фактору
1	Відповідність капіталу активам	Коефіцієнт достатності власного капіталу	$(EQ / NetA) * 100\%$	11,71%	>18% – 4 б.	0,1
					12% – 18% – 3 б.	
					8% – 12% – 2 б.	
					0% – 8% – 1 б.	
2	Проблемність кредитів	Співвідношення недіючих кредитів до кредитного портфеля	$NPL / L * 100$	2,86%	<10% – 4 б.	0,1
					10% – 20% – 3 б.	
					20% – 40% – 2 б.	
					> 40% – 1 б.	

Продовження дод.Ф

3	Підтримка і ризики власників	Власники: держава, іноземна корпоративна структура, фізична особа-нерезидент, резиденти України; рейтинги іноземних материнських структур; ризики походження акціонерів	-	– Кінцевими акціонерами банку є уряди або публічні компанії країн із суверенними рейтингами А і вище – 4 б.	0,2
				– Кінцеві (реальні) іноземні власники володіють контрольним пакетом, або входять в акціонерні фінансові групи країн з рейтингом нижче А – 3,6 б.	
				– Кінцевим бенефіціаром є уряд України. Іноземні власники, що мають профільний бізнес в країні походження з рейтингом нижче А – 3,2 б.	
				– Іноземні власники мають менше 50% капіталу, або ж є фізичними особами-нерезидентами, або банк належить непублічним компаніям країни з рейтингом нижче А – 2,4 б.	
				– Рекапіталізовані державою банки – 2 б.	
				– Банк не належить державі, але має реальних українських власників, у тому числі входить до ФПП – 1,6 б.	
				– Банк не має реальних (не номінальних) іноземних власників або банк належить резидентам країни з високими ризиками (в тому числі українські) – 1,2 б	

					– Банки з російським державним капіталом (що входять до санкційного списку) – 0,8 б. – Власники банку в розшуку – 0,4 б.	
4	Ефективність діяльності банку	Рентабельність середньорічного власного капіталу	$(\text{PROF_yoy} / \text{EQ_avg}) * 100\%$	27,65%	>30% – 4 б. 15% – 30% – 3 б. 0 – 15% – 2 б. <0% – 1 б.	0,15
5	Ліквідність банку	Відношення високоліквідних активів до зобов'язань; відношення коштів на коррахунках банків до зобов'язань	LiqA / LIAB;	14,08%	>15% – 4 б. 10% – 15% – 3 б. 5% – 10% – 2 б. 0% – 7% – 1 б.	0,2
6	Безперервність виплат	Масові випадки неповернення, наднизьких лімітів або затримки вкладів за останні шість років	–		– Випадків не зафіксовано – 4 б. – Зафіксовано випадки неповернення чи затримки вкладів у минулому (останні 6 років) – 3 б. – Банківські ліміти на зняття коштів з рахунків значно нижчі за ліміти регулятора, часткові проблеми з виплатою вкладів – 2 б. – Поточні численні затримки і неповернення вкладів, у тому числі масові протести вкладників і перебої в роботі платіжної системи – 1 б.	0,1

Продовження Дод.Ф

7	Системне значення банку	Визначення системної важливості з боку НБУ, обсяг активів	-		- Державні банки, що входять у п'ятірку найбільших – 4 б.	0,1
					- Для інших банків присвоюються бали від 1 до 3 шляхом апроксимації місця банку в ранкінгу за обсягом активів - 3	
8	Ризик відкритої валютної позиції	ЛП3-1 (ризик загальної довгої позиції)	норматив НБУ	0,68%	>10% – 1 б.	0,05
					5–10% – 2 б.	
					2–5% – 3 б.	
					<2% – 4 б.	
	Загальний залік	Сума балів факторів, зважених на відповідні ваги	33 = Сума факторів*вага фактора		3,35	1

Значення суми загального заліку – ЗЗ	Зірки банку від Mind	Зміст категорії
3,7 і більше	*****	Високий рівень життєздатності
від 3,10 до 3,69	****	Стабільний рівень життєздатності
від 2,50 до 3,09	***	Задовільний рівень життєздатності
від 1,90 до 2,49	**	Низький рівень життєздатності
від 1,30 до 1,89	*	Катастрофічний рівень життєздатності

*Складено та розраховано автором за даними [23]

Продовження дод. Ф

Таблиця Ф.2

Розрахунок рейтингу життєздатності АТ КБ «ПриватБанк» за методикою Mind станом на 01.10.2021 року*

АТ КБ "ПриватБанк"						
Вихідні дані станом на 01.10.2021						тис грн
<i>EQ – власний капітал</i>						53 318 973
<i>EQ avg – усереднений власний капітал за останні 12 місяців</i>						51 600 671
<i>L – кредити (з урахуванням резервів під кредитні ризики)</i>						67 415 100
<i>LIAB – чисті зобов'язання</i>						311 355 394
<i>LiqA – грошові кошти та їхні еквіваленти</i>						27 352 226
<i>NetA – чисті активи (загальні активи, скориговані на сформовані резерви)</i>						374 608 521
<i>NPL – недіючі кредити (раніше -сума за кредитними операціями IV і V категорій якості, зараз – кредити 5 (10) класу)</i>						175 304 214
<i>PROF_уоу – фінансовий результат (прибуток або збиток) за останні 12 місяців</i>						21 211 632
№	Фактор	Показник	Формула*	Розрахунок	Діапазони присвоєння балів	Вага фактору
1	Відповідність капіталу активам	Коефіцієнт достатності власного капіталу	$(EQ / NetA) * 100\%$	14,23%	>18% – 4 б.	0,1
					12% – 18% – 3 б.	
					8% – 12% – 2 б.	
					0% – 8% – 1 б.	
2	Проблемність кредитів	Співвідношення недіючих кредитів до кредитного портфеля	$NPL / L * 100$	260,04%	<10% – 4 б.	0,1
					10% – 20% – 3 б.	
					20% – 40% – 2 б.	
					> 40% – 1 б.	

Продовження дод.Ф

3	Підтримка і ризики власників	Власники: держава, іноземна корпоративна структура, фізична особа-нерезидент, резиденти України; рейтинги іноземних материнських структур; ризики походження акціонерів	-	– Кінцевими акціонерами банку є уряди або публічні компанії країн із суверенними рейтингами А і вище – 4 б.	0,2
				– Кінцеві (реальні) іноземні власники володіють контрольним пакетом, або входять в акціонерні фінансові групи країн з рейтингом нижче А – 3,6 б.	
				– Кінцевим бенефіціаром є уряд України. Іноземні власники, що мають профільний бізнес в країні походження з рейтингом нижче А – 3,2 б.	
				– Іноземні власники мають менше 50% капіталу, або ж є фізичними особами-нерезидентами, або банк належить непублічним компаніям країни з рейтингом нижче А – 2,4 б.	
				– Рекапіталізовані державою банки – 2 б.	
				– Банк не належить державі, але має реальних українських власників, у тому числі входить до ФПП – 1,6 б.	
				– Банк не має реальних (не номінальних) іноземних власників або банк належить резидентам країни з високими ризиками (в тому числі українські) – 1,2 б	

					– Банки з російським державним капіталом (що входять до санкційного списку) – 0,8 б.	
					- Власники банку в розшуку – 0,4 б.	
4	Ефективність діяльності банку	Рентабельність середньорічного власного капіталу	(PROF_yoy / EQ_avg) *100%	41,11%	>30% – 4 б. 15% – 30% – 3 б. 0 - 15% – 2 б. <0% – 1 б.	0,15
5	Ліквідність банку	Відношення високоліквідних активів до зобов'язань; відношення коштів на коррахунках банків до зобов'язань	LiqA / LIAB;	8,78%	>15% – 4 б. 10% – 15% – 3 б. 5% – 10% – 2 б. 0% – 7% – 1 б.	0,2
6	Безперебійність виплат	Масові випадки неповернення, наднизьких лімітів або затримки вкладів за останні шість років	–		– Випадків не зафіксовано – 4 б. – Зафіксовано випадки неповернення чи затримки вкладів у минулому (останні 6 років) – 3 б. – Банківські ліміти на зняття коштів з рахунків значно нижчі за ліміти регулятора, часткові проблеми з виплатою вкладів – 2 б. – Поточні численні затримки і неповернення вкладів, у тому числі масові протести вкладників і перебої в роботі платіжної системи – 1 б.	0,1

Продовження Дод.Ф

7	Системне значення банку	Визначення системної важливості з боку НБУ, обсяг активів	–		– Державні банки, що входять у п'ятірку найбільших – 4 б.	0,1
					– Для інших банків присвоюються бали від 1 до 3 шляхом апроксимації місця банку в ранкінгу за обсягом активів - 3	
8	Ризик відкритої валютної позиції	Л13-1 (ризик загальної довгої позиції)	норматив НБУ	80,27%	>10% – 1 б.	0,05
					5–10% – 2 б.	
					2–5% – 3 б.	
					<2% – 4 б.	
	Загальний залік	Сума балів факторів, зважених на відповідні ваги	33 = Сума факторів*вага фактора		2,89	1

Значення суми загального заліку – ЗЗ	Зірки банку від Mind	Зміст категорії
3,7 і більше	*****	Високий рівень життєздатності
від 3,10 до 3,69	****	Стабільний рівень життєздатності
від 2,50 до 3,09	***	Задовільний рівень життєздатності
від 1,90 до 2,49	**	Низький рівень життєздатності
від 1,30 до 1,89	*	Катастрофічний рівень життєздатності

*Складено та розраховано автором за даними [23]

Продовження дод. Ф

Таблиця Ф.3

Розрахунок рейтингу життєздатності АТ «ПУМБ» за методикою Mind станом на 01.10.2021 року*

АТ "ПУМБ"						
Вихідні дані станом на 01.10.2021						тис грн
<i>EQ – власний капітал</i>						11 378 879
<i>EQ avg – усереднений власний капітал за останні 12 місяців</i>						10 292 779
<i>L – кредити (з урахуванням резервів під кредитні ризики)</i>						49 304 185
<i>LIAB – чисті зобов'язання</i>						94 643 560
<i>LiqA – грошові кошти та їхні еквіваленти</i>						5 687 809
<i>NetA – чисті активи (загальні активи, скориговані на сформовані резерви)</i>						106 297 844
<i>NPL – недіючі кредити (раніше -сума за кредитними операціями IV і V категорій якості, зараз – кредити 5 (10) класу)</i>						4 148 928
<i>PROF_уоу – фінансовий результат (прибуток або збиток) за останні 12 місяців</i>						3 020 659
№	Фактор	Показник	Формула*	Розрахунок	Діапазони присвоєння балів	Вага фактору
1	Відповідність капіталу активам	Коефіцієнт достатності власного капіталу	$(EQ / NetA) * 100\%$	10,70%	>18% – 4 б.	0,1
					12% – 18% – 3 б.	
					8% – 12% – 2 б.	
					0% – 8% – 1 б.	
2	Проблемність кредитів	Співвідношення недіючих кредитів до кредитного портфеля	$NPL / L * 100$	8,41%	<10% – 4 б.	0,1
					10% – 20% – 3 б.	
					20% – 40% – 2 б.	
					> 40% – 1 б.	

Продовження дод.Ф

3	Підтримка і ризики власників	Власники: держава, іноземна корпоративна структура, фізична особа-нерезидент, резиденти України; рейтинги іноземних материнських структур; ризики походження акціонерів	-	– Кінцевими акціонерами банку є уряди або публічні компанії країн із суверенними рейтингами А і вище – 4 б.	0,2
				– Кінцеві (реальні) іноземні власники володіють контрольним пакетом, або входять в акціонерні фінансові групи країн з рейтингом нижче А – 3,6 б.	
				– Кінцевим бенефіціаром є уряд України. Іноземні власники, що мають профільний бізнес в країні походження з рейтингом нижче А – 3,2 б.	
				– Іноземні власники мають менше 50% капіталу, або ж є фізичними особами-нерезидентами, або банк належить непублічним компаніям країни з рейтингом нижче А – 2,4 б.	
				– Рекапіталізовані державою банки – 2 б.	
				– Банк не належить державі, але має реальних українських власників, у тому числі входить до ФПГ – 1,6 б.	
				– Банк не має реальних (не номінальних) іноземних власників або банк належить резидентам країни з високими ризиками (в тому числі українські) – 1,2 б	

					<ul style="list-style-type: none"> - Банки з російським державним капіталом (що входять до санкційного списку) – 0,8 б. - Власники банку в розшуку – 0,4 б. 	
4	Ефективність діяльності банку	Рентабельність середньорічного власного капіталу	$(\text{PROF_yoy} / \text{EQ_avg}) * 100\%$	29,35%	<ul style="list-style-type: none"> >30% – 4 б. 15% – 30% – 3 б. 0 - 15% – 2 б. <0% – 1 б. 	0,15
5	Ліквідність банку	Відношення високоліквідних активів до зобов'язань; відношення коштів на коррахунках банків до зобов'язань	LiqA / LIAB;	6,01%	<ul style="list-style-type: none"> >15% – 4 б. 10% – 15% – 3 б. 5% – 10% – 2 б. 0% – 7% – 1 б. 	0,2
6	Безперебійність виплат	Масові випадки неповернення, наднизьких лімітів або затримки вкладів за останні шість років	–		<ul style="list-style-type: none"> - Випадків не зафіксовано – 4 б. - Зафіксовано випадки неповернення чи затримки вкладів у минулому (останні 6 років) – 3 б. - Банківські ліміти на зняття коштів з рахунків значно нижчі за ліміти регулятора, часткові проблеми з виплатою вкладів – 2 б. - Поточні численні затримки і неповернення вкладів, у тому числі масові протести вкладників і перебої в роботі платіжної системи – 1 б. 	0,1

Закінчення дод.Ф

7	Системне значення банку	Визначення системної важливості з боку НБУ, обсяг активів	–		– Державні банки, що входять у п'ятірку найбільших – 4 б.	0,1
					– Для інших банків присвоюються бали від 1 до 3 шляхом апроксимації місця банку в ранкінгу за обсягом активів - 3	
8	Ризик відкритої валютної позиції	Л13-1 (ризик загальної довгої позиції)	норматив НБУ	0,25%	>10% – 1 б.	0,05
					5–10% – 2 б.	
					2–5% – 3 б.	
					<2% – 4 б.	
	Загальний залік	Сума балів факторів, зважених на відповідні ваги	33 = Сума факторів*вага фактора		2,67	1

Значення суми загального заліку – ЗЗ	Зірки банку від Mind	Зміст категорії
3,7 і більше	*****	Високий рівень життєздатності
від 3,10 до 3,69	****	Стабільний рівень життєздатності
від 2,50 до 3,09	***	Задовільний рівень життєздатності
від 1,90 до 2,49	**	Низький рівень життєздатності
від 1,30 до 1,89	*	Катастрофічний рівень життєздатності

*Складено та розраховано автором за даними [23]

Ключові міжнародні стандарти, що визначені РФС [19]

Сфера 1	Стандарт 2	Орган, що видав ліцензію 3
Макроекономічна політика і прозорість даних		
Прозорість грошово-кредитної та фінансової політики	Кодекс належної практики по забезпеченню прозорості у грошово-кредитній і фінансовій політиці	МВФ (International Monetary Fund – IMF)
Прозорість фіскальної політики	Кодекс належної практики з фінансової прозорості	МВФ (International Monetary Fund – IMF)
Поширення даних	Спеціальний стандарт поширення даних / Загальна система поширення даних	МВФ (International Monetary Fund – IMF)
Фінансове регулювання і нагляд		
Банківський нагляд	Основоположні принципи ефективного банківського нагляду	Базельський Комітет з питань банківського нагляду (Basel Committee on Banking Supervision – BCBS)
Регулювання ринку цінних паперів	Цілі регулювання та принципи регулювання цінних паперів	Міжнародна організація комісій з цінних паперів (International Organization of Securities Commissions – IOSCO)
Страховий нагляд	Ключові принципи страхової діяльності	Міжнародна асоціація органів страхового нагляду (International Association of Insurance Supervisors – IAIS)
Інституціональна і ринкова інфраструктура		
Банкрутство і страхування депозитів	Основні принципи для ефективних систем страхування депозитів	Міжнародна Асоціація страховиків депозитів (International Association of Deposit Insurers – IADI)
Неплатоспроможність	Принципи і керівництво ефективними системами управління ризиком неплатоспроможності та захист прав кредиторів	Світовий Банк (World Bank)
Корпоративне управління	Принципи корпоративного управління	Організація економічного співробітництва і розвитку (Organization for Economic Cooperation and Development – OECD)
Бухгалтерський облік і аудит	Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS) Міжнародні стандарти аудиту (ISA)	Рада з міжнародних стандартів фінансової звітності (International Accounting Standards Board – IASB); Комітет з міжнародних стандартів аудиту і підтвердження достовірності інформації (International Auditing and Assurance Standards Board – IAASB)

Закінчення дод.Х

Оплата, кліринг та розрахунки	Принципи інфраструктури фінансового ринку	Комітет з платіжної та ринкової інфраструктури (Committee on Payments and Market Infrastructures – CPMI); Міжнародна організація комісій з цінних паперів (International Organization of Securities Commissions – IOSCO)
Цілісність ринку	Рекомендації ФАТФ по боротьбі з відмиванням грошей і фінансуванню та розповсюдженням тероризму	Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей ФАТФ (Financial Action Task Force on Money Laundering – FATF)

**Заходи урядів зарубіжних країн для фінансової стабілізації банків
під час коронакризи***

Країна	Заходи уряду для забезпечення фінансової стабільності банків
Білорусь	<ul style="list-style-type: none"> • пом'якшення пруденційних вимог для банків; • пом'якшення вимог щодо граничних процентних ставок за депозитами та кредитами, та пов'язаними оцінками ризику.
Молдова	<ul style="list-style-type: none"> • зниження базової ставки, застосованої до основних операцій короткострокової грошово-кредитної політики, на 2,25 процентного пункту до 3,25%; • зосередження політики фінансового сектору на наданні банкам гнучкості в управлінні короткостроковими платіжними зобов'язаннями осіб, які стикаються з фінансовими труднощами, без коригування пруденційних резервів, включно з переплануванням позик.
Польща	<ul style="list-style-type: none"> • зниження процентної ставки на 50 пунктів до 1%; • перезапровадження операції РЕПО (fine-tuning) для забезпечення ліквідності банків; • підвищили процентну ставку за обов'язковими резервами до рівня, рівного процентній ставці; • впровадження програми фінансування банківського кредитування нефінансових приватних підприємств; • скасовано 3%-й буфер системного ризику для вимог банківського капіталу; • послаблення кредитних втрат протягом більш тривалого періоду за допомогою переляду резервів та перекласифікації позик існуючим МСП / мікропідприємствам; • надання деякої гнучкості у тому, як банки відповідають вимогам капіталу та ліквідності; • рекомендовано добровільно відстрочити платежі та кредити постраждалих позичальників на три місяці.
Японія	<ul style="list-style-type: none"> • пом'якшення грошового обігу; • забезпечення курсу ієн та іноземної валюти через закупівлю державних облігацій та здійснення доларових операцій на фінансовому ринку; • «контроль кривої дохідності», що контролює довгострокові та короткострокові процентні ставки шляхом регулювання фінансового ринку; • Банк Японії виконує функцію "останнього кредитора" з метою підтримки кредитного замовлення, якщо це необхідно; • «зобов'язання з надмірним обсягом».
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> • вивільнення контрциклічного буферу капіталу для банків від 0,25% до 0; • додаткові 100 млрд. € для рефінансування розширеного надання короткострокової ліквідності компаніям через Державний банк розвитку в партнерстві з комерційними банками.

Продовження дод.Ц

Росія	<ul style="list-style-type: none"> • дозволив банкам не погіршувати класифікацію малого та середнього бізнесу, щоб уникнути додаткових резервів втрат за кредитами; • дозволив банкам оцінювати цінні папери за власною ціною від 1 березня 2020; • валютні операції можуть бути оцінені за курсом від 1 березня 2020 (окрім операцій з відкритими валютними позиціями); • ЦБР запровадив нове кредитування МСП на 500 млрд. руб. та знизив відсоткову ставку по дійсним кредитам за 175 млрд. Рублів.
Словаччина	<ul style="list-style-type: none"> • банки можуть частково відповідати вимогам другого рівня, використовуючи інструменти капіталу, які не кваліфікуються як капітал CET1 (загальний рівень власного капіталу); • у належних обґрунтованих випадках банки можуть тимчасово діяти нижче рівня капіталу, визначеного буфером збереження; • також, в окремих випадках, банки будуть тимчасово звільнені від повного дотримання КПП (Liquidity coverage ratio, LCR).
Угорщина	<ul style="list-style-type: none"> • розширення придатної застави, та введення довготривалого безлімітного задаткового кредитування; • дотаційне кредитування МСП, підтримане Угорським нацбанком; • продовження короткострокових позик для бізнесу; • мораторій на виплату всіх кредитів, корпоративних та роздрібних, до кінця року і подальше перепрофілювання боргу для уникнення збільшення щомісячних платежів; • Обмеження річної процентної ставки за новим незабезпеченим споживчим кредитом за базовою ставкою Центрального банку (0,9 відсотка) плюс 5%. • Зменшення коефіцієнту валютного покриття, який накладає ліміт на різницю між активами та пасивами кредитних установ у відсотках від загальних активів, з 15% до 10%.
Італія	<p>Банк Італії оголосив надання допомоги банкам та небанківським посередникам під його наглядом, відповідно до ініціатив ЄЦБ та СБО (Європейський банківський орган), зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> • можливість тимчасового функціонування нижче вимог капіталу та ліквідності; • розширення деяких зобов'язань щодо звітності; • перепланування перевірок на місці.

Великобританія	<ul style="list-style-type: none"> • зниження банківської ставки на 65 б.п до 0,1%; • розширення володінь Центральним банком Великобританії державними облигаціями та нефінансовими корпоративними облигаціями на 200 млрд. фунтів стерлінгів; • запровадження Схеми тимчасового фінансування (Term Funding Scheme) для прискорення передачі зниження ставок з додатковими стимулами для кредитування реального сектору, особливо МСП; • надання підприємствам кредитів і гарантій в розмірі 330 млрд. фунтів стерлінгів (15% ВВП) за рахунок Відкриття спільної програми HM Treasury—Bank of England Covid Corporate Financing Facility (Корпоративне фінансування Банку Британії) разом зі Coronavirus Business Loans Interruption Scheme; • активізація механізму РЕПО з умовним терміном (Contingent Term Repo Facility) для доповнення механізмів ліквідності в банках. • спільно з центральними банками з Канади, Японії, Єврозони, США та Швейцарії подальше посилення ліквідності шляхом погоджень своп-ліній ліквідності доларів США. • зменшення норми антициклічного буфера Великобританії до 0 відсотків щонайменше 12 місяців (від попередньої цілі у 2% до грудня 2020 року). • Орган пруденційного регулювання (PRA) рекомендує банкам не збільшувати дивіденди чи інші розподіли у відповідь на дії політики.
----------------	---

**Складено автором за даними [38]*

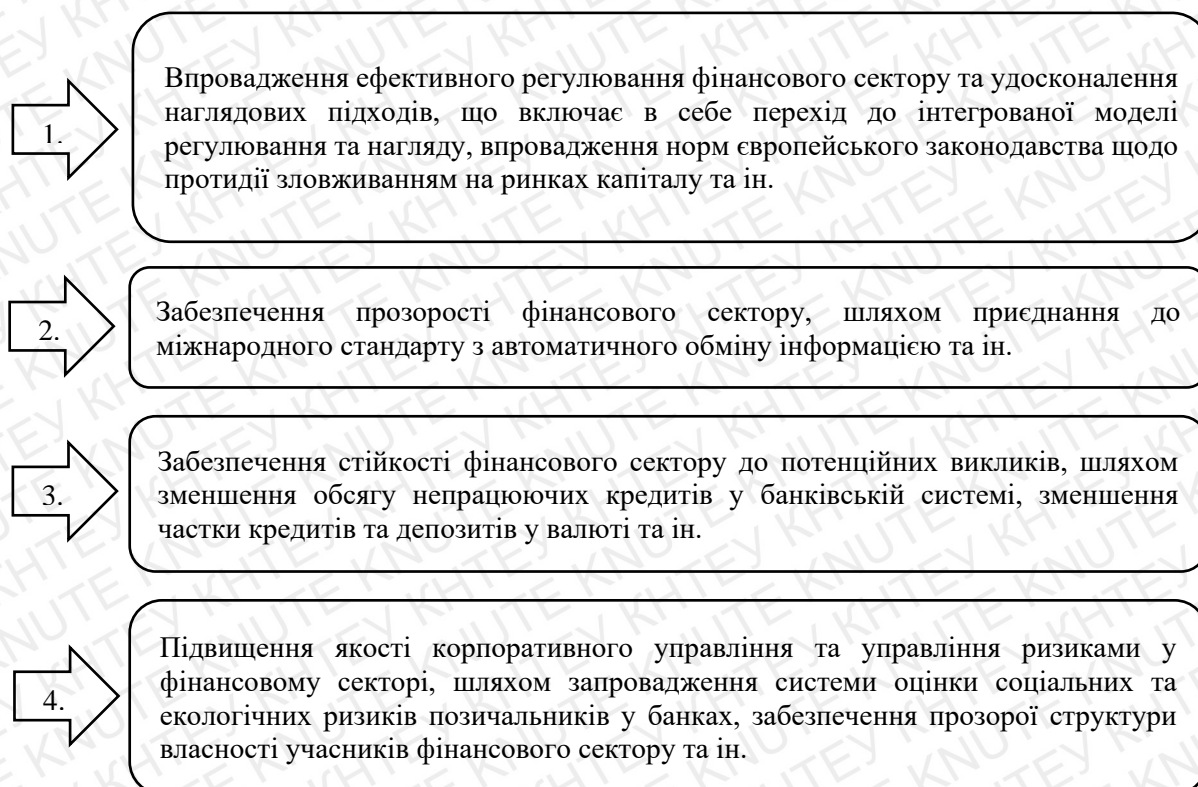

Рис. 3.3 Ключові напрямки Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року*

*Складено автором за даними [13]

Рис. 3.5 Модель оцінювання фінансової стабільності банківської системи з урахуванням властивості емерджентності*

*Складено автором за даними [42]

**Розрахункові значення показників оцінки фінансової стабільності
банківської системи України станом на 01.10.2021 року***

Показник	01.10.2021
1. Показники інтенсивності кредитно-фінансової взаємодії на міжбанківському ринку	
частка коштів НБУ у зобов'язаннях банків,%	5,3
співвідношення обсягів міжбанківських кредитів до кредитів рефінансування НБУ	12,85
Рівень погашення кредитів рефінансування (співвідношення обсягів повернутих та наданих протягом року кредитів рефінансування НБУ),%	86,97
співвідношення МБК до статутного капіталу банків	3,87
частка кредитів овернайт у загальному обсязі рефінансування НБУ,%	39,41
2. Показники ефективності реалізації функцій банківської системи	
2.1. Ефективності валютного регулювання	
співвідношення валютних інтервенцій НБУ (сальдо між обсягами купівлі та продажу іноземної валюти) і валових міжнародних резервів	0,000005
показник доларизації економіки,%	35,6
частка валютних активів у сукупних активах банків,%	31,06
2.2. Ефективності регулювання грошового обігу	
коефіцієнт готівки,%	32,65
показник безпеки функціонування грошового ринку,%	4,66
показник фінансової глибини,%	11,8
2.3. Стану банківського кредитування економіки	
процентна ставка за банківськими кредитами відносно інфляції, %	5,4
процентна ставка рефінансування відносно ставки за банківськими кредитами	1,02
відношення активів банків до ВВП,%	91,37
відношення простроченої заборгованості за банківськими кредитами до ВВП,%	7,14
3. Показники структурних змін і фінансових диспропорцій у банківській системі	
частка банків, які ліквідовано протягом року,%	4,05
частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків,%	28,05
частка державного капіталу у статутному капіталі банків,%	65,45
співвідношення кількості збиткових і прибуткових банків	9,86

*Складено та розраховано автором за даними [22,23]

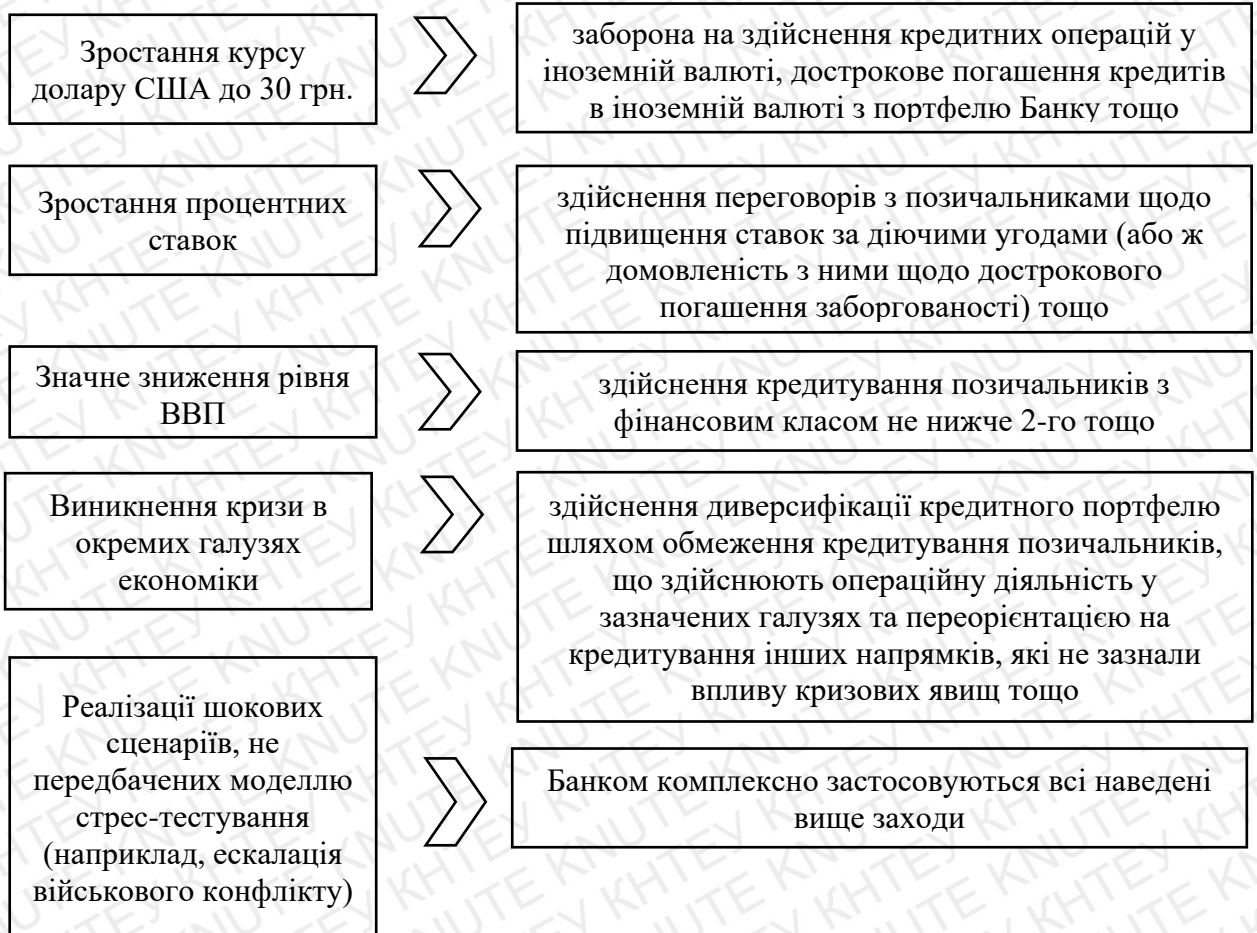

Рис. 3.5 Приклад тимчасових обмежувальних заходів щодо здійснюваних Банком операцій при настанні ймовірних випадків*

*Складено автором